

DÂHİLİYE VEKÂLETİ VE EMNİYET UMUM MÜDÜRLÜĞÜ BÜTÇE GÖRÜŞMELERİNDE POLİS TEŞKİLATININ SORUNLARI (1939-1960)

THE PROBLEMS OF POLICE ORGANIZATION IN BUDGET DISCUSSIONS OF THE MINISTRY OF INTERIOR AND GENERAL DIRECTORATE OF SECURITY (1939-1960)

Hacı Veli GÖK*

Geliş Tarihi/Received:03.11.2022

Kabul Tarihi/Accepted:27.12.2022

GÖK, Hacı Veli, (2023), "Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü Bütçe Görüşmelerinde Polis Teşkilatının Sorunları (1939-1960)", Belgi Dergisi, S.25, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Kış 2023/1, ss. 39-67.

Öz

1939 yılında Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesi ile başlayan II. Dünya Savaşı, tüm dünyayı olduğu gibi Türkiye'yi de etkilemiştir. Bu doğrultuda iç ve dış güvenlik meselesi Türkiye için elzem bir durum olmuştur. Türkiye bu dönem içerisinde bir yandan savaşa girmek için gerekli diplomatik adımları atarken öte yandan da iç istikrarın sağlanması adına güvenlik teşkilatlarına ve iç güvenlik anlayışına önceki dönemlere kıyasla daha özen göstermeye gayret sarf etmiştir. Ancak tüm bu çaba ve gayretlere rağmen güvenlik teşkilatlarında meydana gelen aksamalar ve eksiklikler devlet yönetiminin ve milletvekillerinden gözünden kaçmamış ve bahse konu aksaklıklar TBMM'de gündeme gelmiştir. Bu bağlamda Dâhiliye Vekâleti ve bağlı kuruluşlar bütçe görüşmeleri, güvenlik teşkilatlarının sorunlarının Meclis kürsüsünde görüşülmesi ve tartışılmasında yegâne araç durumuna gelmiştir. Bahse konu görüşmelerde milletvekilleri ülke çapında güvenlik teşkilatları ile ilgili görmüş oldukları eksiklikleri doğrudan bu teşkilatların bağlı buldukları Dâhiliye Vekilleri önünde gündeme getirme şansı elde etmiş ve bu konuda çözüm önerilerini sıralamışlardır. Çalışmanın konusunu teşkil eden 1939-1960 seneleri incelenerek, aslında Cumhuriyet Halk Partisinin son yıllarını Demokrat Partinin ise ilk yılları baz almıştır. Böylece gerek tek parti iktidarı döneminde gerekse çok partili yaşamın bir sonucu olan Demokrat Parti iktidarı döneminde, Türkiye'nin güvenlik teşkilatlarını teşkil eden Emniyet Umum Müdürlüğü'nün mevzuat ve işleyiş bakımından ne gibi sorunlarının olduğu ve iki iktidar döneminde bu sorunların aşılması adına ne gibi mesafelerin kat edildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Zira böylesi bir çıkarımda bulunulması, polis teşkilatının Cumhuriyet dönemi içerisinde yaşadığı sıkıntı ve sorunların ortaya çıkmasını sağlayacak, polis teşkilatının sorunlar anlamında dününü ve bugününü ortaya çıkarmış olacaktır. Bu amaç doğrultusunda Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Bütçe Görüşmeleri, Cumhuriyet Halk Partisi, Dâhiliye Vekâleti, Demokrat Parti, Emniyet Umum Müdürlüğü.*

*Dr., Emniyet Genel Müdürlüğü, h.veligok@gmail.com, Kayseri, (<https://orcid.org/0000-0001-7419-0271>).

Abstract

World War II, which started with the German invasion of Poland in 1939, affected Turkey as well as the whole world. In this respect, the issue of internal and external security has been essential for Turkey. During this period, Turkey has taken the necessary diplomatic steps to avoid going to the war, while also making an effort to take more care of its security agencies and internal security understanding in order to ensure domestic stability. However, despite all these efforts, the disruption and shortcomings in the security services did not go unnoticed by the state government and the MPs, and the problems raised in the parliament. In this regard, the Deputies and affiliated pennies have become the sole instruments in discussing and debating the issues of security agencies on the Assembly bench. During the debates, MPs had a chance to raise the shortcomings they had seen regarding security agencies across the country directly in front of the Deputies of Internal Affairs, which these agencies are affiliated with, and lined up proposals for solutions. The years 1939-1960, which constitute the subject of the study, are examined and in fact the last years of the Republican Party and the first years of the Democratic Party are taken as the basis. Thus, both during the period of one-party rule and during the period of Democratic Party rule, which is a result of multi-party life, it was tried to be put forward what kind of problems does the General Directorate of Security, which constitutes the security organizations of Turkey, have in terms of legislation and operation, and what kind of progress has been made in order to overcome these problems during the two ruling periods. Because making such an inference will bring light to the troubles and problems that the police force experienced during the Republic period and will reveal the past and present of the police force in terms of problems. In this regard, it is important to examine thoroughly the budget discussions of the Deputies and the Directorate of Security.

Keywords: *Budget Discussion, Republican People's Party, Ministry of Interior, Democratic Party, Security General Directorate.*

1- Giriş

Bireyin en temel ihtiyaçları arasında barınma, gıda ve sağlık gibi ihtiyaçlar yer almaktadır. Ancak güvenlik ihtiyacının sağlanmaması durumunda diğer bütün birincil ihtiyaçların karşılanması konusu tehlike altına girmektedir.¹ Zira güvenliğin tam anlamı ile sağlanmadığı bir atmosferde, kendisini güvende hissetmeyen birey diğer temel ihtiyaçları karşılama noktasında sıkıntılı bir sürece girmektedir. İnsanlık tarihi kadar eski olan ve çeşitli isimler altında günümüze kadar gelen güvenlik kavramı² bu açıdan önem arz etmektedir. Bu bağlamda toplumun huzur, güvenlik ve esenliğinin sağlanması noktasında devletler örfi kanunlar ve yazılı metinler ile genel güvenliğin sağlanması adına kanunlar ve kurallara ortaya koymuşlardır. Bu doğrultuda tesis edilen kurum ve güvenlik teşkilatları aracılığı ile ortaya konulan bu kurallara tatbik edilmiş böylece toplumun huzur, güven ve esenliği sağlanmaya çalışılmıştır. Tüm bunlar ışığında ülkenin iç güvenliği ve kamu düzeninin tesisinden sorumlu olan Dâhiliye Vekâleti bahse konu bu sorumluluğunu kendi uhdesi içerisinde yer alan güvenlik teşkilatları marifetiyle gerçekleştirmiştir.³ Bu bağlamda, Dâhiliye Vekâletine bağlı güvenlik teşkilatları devletin en önemli mekanizmaları arasında yer almıştır. Bu mekanizmaların temel dinamiklerinde meydana gelen bozulmalar ise devlet yapısının yıpranması ile doğrudan ilgilidir. Bunun için TBMM Bütçe görüşmeleri içerisinde yer alan Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü⁴ görüşmeleri çok büyük bir öneme sahiptir. 29 Ekim 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bu temel mekanizmalarının sorunları ve bu sorunlara karşı oluşturulmaya çalışılan çözüm önerilerinin ortaya konulması, iç güvenlik ve toplum huzuru açısından önem arz etmektedir.

Bu bağlamda 1923-1939 yılı Dâhiliye Vekâleti ve temel amacı toplum düzenini korumak olan Emniyet Umum Müdürlüğü⁵ bütçe görüşmelerine ana hatları ile değinmek konu bütünlüğü açısından faydalı olacaktır.⁶ 1923-1926 yılları arası Dâhiliye Vekâleti ve bağlı kuruluşlar bütçe görüşmeleri incelendiğinde güvenlik teşkilatlarının sorunları ve çözüm önerileri noktasında herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Ancak 1927 yılı bütçe

1 Alparslan Öztürk, Polis Halk İlişkisi Bağlamında Ankara İlinde Karakollarda Çalışan Rütbeli Personelin Rolü, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s. 38.; Eren Korkmaz, Polis Mecmuasına Göre Osmanlı'da Suçlar ve Adli Soruşturma (1913-1922), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2019, s. 66.

2 Yasin Kozak; Olcay Kahraman, "Sivas Vilayeti Polis Teşkilatının Kuruluşu (1885-1893), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.44, S.1, 2020, s.152.

3 Hacı Veli Gök, "İç Güvenlik Bağlamında I. Dönem TBMM'de Dâhiliye Vekâleti ve Bağlı Kuruluşlar Bütçe Görüşmeleri", Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, C.53, 2022, s. 126.; Derleyen: İbrahim İrdem, Hüseyin Arslan, "Osmanlı'da ve Türkiye'de İç Güvenlik Politikaları", İç Güvenlik Yönetimi ve Polislik, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2020, s.48.; Bülent Akkaya, "Geçmişten Günümüze Türk Polis Teşkilatında Rütbeliler", Turkish Studies, C.8, S.5, 2013, s.60.; Cüneyt Akdeniz, "Polis Mecmuası (1913-1928) Yazılarına Göre Osmanlı Devleti'nde Polis Teşkilatı", Tarih Araştırmaları Dergisi, C.40, S.69, 2021, s.392.; Nurettin Van, "II. Meşrutiyetin İlanından Sonra Polis Teşkilatının Değişimi ve Dönüşümü", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.34, 2012, 281.

4 Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına kadar iç güvenlik asker tarafından sağlanırken, 10 Nisan 1945'te polis teşkilatının kurulması ile birlikte iç güvenlikten polis teşkilatı sorumlu tutulmuştur. Bkz. Ahmet Aslan, "Osmanlı Devleti'nde Polis Teşkilatının Kurulması: Urfa Örneği (1845-1918)", Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, S.38, 2020, s.55.

5 Türk Polis Teşkilatının kuruluşu 1845 yılına tarihlendirilmiştir. Bkz. Ali Hakan Seçkinler, İç Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatı (1839-1938), İKSAD Yayınları, Ankara, 2021, s. 16.; Halil İbrahim Mil, "Türkiye'de İç Güvenlik Teşkilatları ve Özellikleri", Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, C.5, S.11, 2014, s. 41.; Serdar Ceylan, "Türk Polis Teşkilatının Kuruluşunun 170. Yılı ve Konya Polis Teşkilatının Kuruluşu Özel Sayısı Üzerine", Akademik Sayfalar Dergisi, C.15, S.9, 2015, s.130.

6 Kamil Aydın, "Demokratik Hukuk Devlet Yönetimlerinde Toplum-Polis İlişkilerine Karşılaştırmalı Bir Bakış: İngiltere ve Türkiye, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.4, S.2, 2010, s. 1.

görüşmelerine göz atıldığında güvenlik teşkilatlarının temel eksikliklerine değinildiği görülmektedir. Bu bağlamda 1927 yılı Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerinde söz alan Dâhiliye Vekili Cemil Bey, jandarma ve polis maaşlarının iyileştirilmesi noktasında açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalara binaen Denizli Milletvekili Mazhar Müfit Bey; *“Halkın refah, huzur ve saadetini temin noktasında Dahiliye Vekaleti ve memurlarının gösterdiği hizmete teşekkür etmekle beraber, bu vazife ile muvazzah olan memurinin acaba karnını doyuruyor muyuz, doyurmuyor muyuz?”*⁷ ifadeleri 1926 şartlarında güvenlik teşkilatı personellerinin maaş konusunda yetersizliklerine değinmiştir. Öte yandan, polis sorumluluk alanlarının genişlemesi gerekliliğine değinen Cemil Bey, bütçe meselesinden dolayı 1926 yılı için bu amacın gerçekleşemediğinin altını çizmiştir. Öte yandan polis okullarının yetersizliğinden bahseden Cemil Bey, bu okullarla ilgili düzenleme yapmanın şart olduğunun altını çizmiştir.⁸ Bahse konu yıl içerisindeki Emniyet ve Jandarma teşkilatları bütçe görüşmelerinde herhangi bir konuya değinilmemiştir. 1928 Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerinde ise polislere tahsis edilen araçların niteliği ve niceliği tartışılmış, bu araçlara yönelik bütçeden ayrılan ödenekler konusu masaya yatırılmıştır.⁹ Jandarma Umum Komutanlığı görüşmelerinde ise Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, harp yıllarında jandarmanın cepheye alınmasının teşkilat yapılanması anlamında jandarmaya zarar verdiğini dile getirmiştir.¹⁰

1929-1935 yıllarına bakıldığında ise bu senede çalışma konusu ile ilgili herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. 1936 yılı Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerine bakıldığında ise daha önceki yıllarda gündeme gelen polis maaşlarının yetersizliği meselesi Meclis kürsüsüne taşınmıştır. Bu bağlamda söz alan Afyonkarahisar milletvekili Berç Türker’e göre polis çok ağır şartlarda görevini ifa etmektedir. Polis teşkilatı gece ve gündüz demeden canını ortaya koyarak önemli vazifeler ifa etmektedirler. Ancak polis teşkilatı bunca ağır yükün altında görevini sürdürürken aldıkları maaş ne yazık ki, çalışma koşulları ile doğru orantılı değildir. Türker’e göre polis ve jandarma teşkilatı mensuplarının ellerine geçen para cidden azdır ve bilhassa aile sahibi olanlar maddi anlamda çok güçlükler çekmektedirler. Bu durum teşkilat üyelerinin borç para ile geçimlerini sürdürmelerine neden olmaktadır. Türker, bu nokta üzerine Dâhiliye Vekilinin dikkatini çekerek başka fasıllarda tasarrufa gidilmesini ve polis ve jandarma teşkilatına mensup memurların maaşlarında iyileştirmeye gidilmesini talep etmiştir. Öte yandan Türker’e göre bazı bölgelerde bulunan polis karakolları tamire muhtaç ve gayri sıhhi bir haldedir. Türker bu noktalarda da Dâhiliye Vekilinin dikkatini celp ederek soruna çözüm bulmasını istemiştir.¹¹ Türker’in ardından kürsüye gelen Dâhiliye Vekili Şükrü Bey, jandarma mensuplarının maaş konusuna değinerek, Jandarma içerisinde gedikli olan personelin almış oldukları maaşın geçimlerine yeter düzeyde olduğunu dile getirmiştir. Polisin vaziyeti ise eski dönemlere nazaran çok daha iyi durumdadır. Şükrü Bey’e göre yapılan çalışmalar neticesinde her iki teşkilat üyelerinin de maaşlarında ciddi bir iyileştirme yapılacaktır.¹²

7 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C.31, İctima: IV, Ellinci İctima, (11.04.1927), s. 60.

8 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C.31, İctima: IV, Ellinci İctima, (11.04.1927), s. 59.

9 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 3, C.3, İctima: I, Altmış Altıncı İnikat, (25.04.1928), s.275-276.

10 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 3, C.3, İctima: I, Altmış Altıncı İnikat, (25.04.1928), s.276.

11 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: V, C.11, İctima: I, Altmış Sekizinci İnikat, (26.05.1936), s.226.

12 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: V, C.11, İctima: I, Altmış Sekizinci İnikat, (26.05.1936), s.227.

1937 yılında çalışma konusu ile ilgili herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. 1938 senesi Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerinde ise 1936 yılı görüşmelerinde Berç Türker'in gündeme getirdiği polis karolarının nicelik açıdan yetersizliği tekrardan gündeme gelmiştir. Bu da biz göstermektedir ki, 1936-1938 arası geçen dönemde bu konuda alınan önlemler yetersiz kalmıştır. Eskişehir Milletvekili İstemat Özdamar, Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri sırasında bu konuyu Meclis kürsüsüne taşımıştır. Özdamar'a göre Türk polisi Cumhuriyet devrinde zor günlerde, mahrumiyet içerisinde sırtına yüklenen idari, adli, mülki ve siyasi çok önemli vazifeler görmüştür. Polis teşkilatı sıcak, soğuk demeden zorlu hava şartlarında görev almış ve fedakârca çalışmıştır. Bu nedenle Dâhiliye Vekili tüm bu durumu göz önünde bulundurarak polis teşkilatının gelişimi doğrultusunda tedbirler almalıdır. Konuşmasını polis karakolları konusuna getiren Özdamar; *"Birkaç defa karakola ziyarete gitmiştim. Görüyoruz ki bir takım karakollar kira ile tutulmuş, polis memurlarımızın sıhhatleri ile gayri mütenasip yerlerdir. Bu binalar polisin sıhhat ve ruhu üzerinde menfi tesir yapıyor. Polis silkini taşıyan bu memurlar, bu gibi köhne ve gayri sıhhi yerlerde ne dereceye kadar vazifelerini yapıyorlar görüyoruz. Takdir ediyoruz ki, yeni karakol binaları yapmaya bütçe gayet kâfidir"*¹³ ifadeleri ile öteden beri polis teşkilatının kanayan yarası pozisyonundaki karakolların niceliği ve niteliği konusuna parmak basmıştır.

2. Cumhuriyet Halk Partisi İktidarı Dönemi

2.1. 1939-1950 Tarihleri Arası Dâhiliye Vekâleti ve Bağlı Kuruluşlar Bütçe Görüşmeleri

2.1.1 Polis Maaşlarının Yetersizliği ve Polis Karakollarının İyileştirilmesi Meselesi

1939 yılı, Türkiye için önem arz eden bir yıldır. Zira 1939'da Almanya'nın Polonya'yı işgali ile birlikte II. Dünya Savaşı resmen başlamıştır. Türkiye tarafını, savaş dışı kalma politikası ile belli etmiş olsa da olası bir savaşa hazırlık yapmaya başlamıştır. Bu hazırlıkların sekteye uğramaması ve Türkiye'nin dışarıda güçlü olabilmesi için öncelikle iç güvenliğini teminat altına alması gerekmektedir. Bu nedenle iç güvenlik teşkilatları arasında yer alan polis teşkilatını güçlü bir vaziyette tutması elzem bir durumdur. Ancak, 1939 Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri incelendiğinde ne yazık ki, Emniyet teşkilatına gereken ehemmiyetin verilmediği anlaşılmaktadır.

1939 Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerinde söz alan Afyonkarahisar Milletvekili Berç Türker, polisin görevinin çok ağır olduğunun altını çizerek konuşmasına başlamıştır. Polis maaşlarının yetersizliğini vurgulayan Türker, *"bir polisin vazifesi başında bulunurken zihninde ailesini geçindirmek kaygısı mevcut olmamalıdır"*¹⁴ ifadeleri ile aslında teşkilatın tüm çalışmalarını etkileyecek bir meseleye parmak bastırmıştır. Ekonomik inkişaf polis teşkilatının işlerini daha iyi yapabilmeleri açısından elzem bir durumdur. Bunun çok iyi farkında olan Türker, konuyu Meclis gündemine getirerek Dâhiliye Vekilinin dikkatini çekmeye çalışmaktadır. Ayrıca Polis karakollarının eksikliklerinin giderilmesi konusunu da gündeme getiren Türker, Dâhiliye Vekâletini bu konuda adım atmaya davet etmiştir.¹⁵ Türker bu konuda şu ifadeleri kullanmıştır: *"Polis karakollarının tamiri, yenilerinin ve bu günkü ihtiyaca muvafik surette inşası ve bilhassa geceleri sabahlara kadar vazife başında*

13 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: V, C.25, İçtima: 3, Altmış Beşinci İnikat, (24.05.1938), s.160-161.

14 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C.2, İçtima: F, On Beşinci İnikat, (23.05.1939), s.201.

15 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C.2, İçtima: F, On Beşinci İnikat, (23.05.1939), s.201.

bulunan polislerin istirahatlerinin temini hususlarının muhterem Vekil Bey tarafından lütfen nazarı itibara alınmasını rica ederim."¹⁶ Türker'in gündeme getirdiği konu önemlidir. Zira vatandaş ile polisin ilk iletişimi genellikle polis karakollarında gerçekleştirilmektedir. Bu iletişimde, polisin suç ve suçluya ulaşmasında halkla kuracağı iletişim büyük önem taşımaktadır. Polis karakollarının devleti temsil ettiği ve suçla mücadelede kritik bir öneme sahip olduğu düşünüldüğünde, kamuoyunda devlet imajının zedelenmemesi adına bu müesseselere gerekli bakım, onarım ve diğer eksikliklerin devlet eli ile gerçekleştirilmesi vatandaş nezdinde devlet imajının müspet yönde seyir izlemesi adına önemli bir adım olacaktır.¹⁷ Türker, tam da bu konuda TBMM'nin dikkatini çekmeye çalışmaktadır.

Erzincan Milletvekili Abdülhak Fırat da, aynı oturumda Türker'e destek çıkarak, Türker'in değerlendirmelerine ilaveler yapmıştır. Fırat'a göre atıl durumda olan sadece polis karakolları değildir. Jandarma karakolları da aynı vaziyet içerisinde. Fırat, polis karakollarının sıhhi durumu hakkında Meclisi bilgilendirmiştir. Buna göre polis karakolları gayrisihhi bir vaziyette bulunmaktadır. Oysaki polis sıhhatli olması ile yapılan hizmetin başarısı doğru orantılıdır. Fırat, bu konuda şu değerlendirmeyi yaparak Dâhiliye Vekilinin dikkatini çekmeye çalışmıştır: *"Ekseriyetle, vilayet ve kaza merkezlerinde polisin ve jandarmanın bu kadar izbe bir yerde oturmaları bize kapı altını hatırlatır. Bunların bu kapı altından kurtulmalarını rica ediyorum."*¹⁸ Konuşmasına devam eden Fırat, Türker'in sadece polis karakollarının eksikliklerinden bahsetmesini eleştirmiştir. Ona göre Türker, şimdiye kadar büyük şehirlerde oturduğu için yalnız polis karakollarından bahsetmiştir. Oysaki polis karakollarında olduğu gibi jandarma karakollarının birçoğu da atıl vaziyette bulunmaktadır. Fırat bu düşüncesini; *"Nasıl şehirlerde emniyeti temin eden polisin sıhhatli olması lazımsa, dağ başında emniyeti tesis eden jandarmanın sıhhi durumu da o derece ehemmiyetlidir"*¹⁹ ifadeleri ile açıklamıştır. Fırat'a göre polis karakolları acilen islahaya lüzum duymaktadır. Bu konudaki düşüncesini örnek vererek açıklayan Fırat şu ifadeleri yer vermiştir: *"İstanbul'da bir gün bir nahiyeye gitmiştik. Nahiyeye müdürünün odasının yanında bir de polis komiseri vardı. Nahiyeye Müdürü sıcağın penceresini açmıştı. Fakat komiser üşüdüğünden, üstünden paltosunu çıkarmamış ve ayağına da bir keçe terlik geçirmişti."*²⁰ Görülmektedir ki, 1939 Türkiye'sinde, devlet kurumları arasında hizmetin aksamaması anlamında eşit bir paylaşım yapılamamıştır. Bazı kurum binaları devletin imkânlarından faydalanırken, iç güvenliğin ve kamu düzeninin sağlanması gibi çok önemli bir görev ifa eden polis karakolları, ödeneklerin paylaşımından çok da eşit düzeyde faydalanamamaktadır. Yapılan bu değerlendirmelere karşılık kürsüye gelen Dâhiliye Vekili Faik Öztrak, polis karakollarının gayri müsait bir şekilde bulunduğu iddialarına yanıt vermiştir. Öztrak öncelikle yapılan değerlendirmeleri; *"polise karşı gösterilen teveccüh ve iltifatın bir nişanesi"* olarak değerlendirmiştir. Bütçeye koyulan tahsisat ile polis karakollarında iyileştirmeye gidildiğini belirten Öztrak, yakın zamanda polislerin daha

16 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C.2, İçtima: F, On Beşinci İnikat, (23.05.1939), s.201.

17 Yasin Kozak, Osmanlı Devleti'nde Önleyici Polislik ve Asayiş (1908-1912), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2018, s. 87.; Nevzat İlgen, Polisin Motivasyonunun Polis-Halk İlişkilerine Etkisi: Malatya-Doğanyol Örneği, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2017, s. 40.

18 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C.2, İçtima: F, On Beşinci İnikat, (23.05.1939), s.207.

19 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C.2, İçtima: F, On Beşinci İnikat, (23.05.1939), s.208.

20 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C.2, İçtima: F, On Beşinci İnikat, (23.05.1939), s.208.

Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü Bütçe Görüşmelerinde Polis Teşkilatının Sorunları (1939-1960)

iyi yerlerde görev yapabilmeleri için Dâhiliye Vekâleti olarak tüm gayretleri ile çaba sarf edeceklerinin altını çizmiştir.²¹ Öztrak'ın bu sözleri Mecliste alkışlarla karşılık bulmuştur.

1944 yılı Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri sırasında söz alan Türker, yine polis maaşları konusunu Meclis gündemine taşımıştır. Buna göre polis teşkilatı ile herkes iftihar etmektedir. Polislerin vazifesi çok ağır şartlarda icra edilmektedir. Polis teşkilatı gece ve gündüz demeden çalışmaktadır. Ancak tüm bu ağır çalışma koşullarına rağmen teşkilat üyeleri maddi açıdan sıkıntı çekmektedirler. Bu nedenle küçük de olsa polislere yardım yapılması gerekmektedir. Ancak diğer memurlara yardım yapılmasına karşın polislere tayin bedelleri ödendiği için yardım yapılmayacağı bilgisini alan Türker, bu duruma itiraz ederek düşüncelerini Meclis kürsüsüne taşımıştır. Buna göre polislerin maaşı 75 TL'dir. 25 TL'de tayin bedeli eklendiğinde polis maaşları 100 TL'yi bulmaktadır. Bu duruma karşı çıkan Türker; *"Bu zamanda 100 lira ile ne yapılır? 100 lira dünün 20 lirası gibi bir şeydir. Polisler vazife başında iş görürken acaba evime ekmek götürebilecek miyim, hastası varsa doktora götürebilecek miyim diye düşünmemelidir."*²² Tüm bunlar ışığında Türker, polis maaşlarının yanında polislere ek bir yardım yapılması gerekliliğini Meclis gündemine taşımıştır. Buradan anlaşılmaktadır ki, 1944 şartlarında polis maaşlarına zam yapılamayacağı kanaatini oluşturan Türker, bu açığı polislere yapılması istenilen ek ödemelerle telafi etmek düşüncesinde olmuştur. Ancak 1944 yılında dünyanın henüz II. Dünya Savaşı sürecinde olduğu düşünülürken bu şartlar altında devletin memur maaşlarına zam yapması güç bir durumu ifade etmektedir.

2.1.2. Polisin Sıhhat Durumunun Mecliste Gündeme Gelmesi ve Çözüm Önerileri

Polis görev başındayken, görevinden kaynaklı birçok rahatsızlık geçirmektedir. Bu hastalıklar fiziksel olabildiği gibi ruhsal da olabilmektedir.²³ Bu bağlamda 1939 Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerinde öne çıkan bir diğer konu ise polisim sıhhati meselesi olmuştur. Bu konuda Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmeleri sırasında söz alan Erzincan Milletvekili Abdülhak Fırat, Maarif Vekâletinin 1938 yılında kendi personelleri için bir sanatoryum yaptırdığına dikkat çekmiştir. Buradan hareketle polisin çok zor hava koşullarında dahi yirmi dört saat esasıyla görev yaptığının altını çizen Fırat'a göre, Dâhiliye Vekâlet'inin de kendi personeli için böyle bir sanatoryum yaptırması elzem bir durumdur. Polis, hastalıklarının tedavisi için devlet sanatoryumundan istifa etmektedir. Fakat burada polisler tedavi olabilmek için aylarca sıra beklemektedirler. Özellikle polisler arasında verem vakıası hayli fazladır. Bu şekilde ağır bir yük altında bulunan polis için de böylesi bir sanatoryumun yapılması zaruri hale gelmiştir. Böylece polisin zorlu çalışma koşullarında görev ifa etmesinden dolayı oluşan hastalıklar, tek elden ve hassasiyetle takip edilebilecektir.²⁴ Bu konuda Dâhiliye Vekili Faik Öztrak'a çağrıda bulunan Fırat, *"Binaenaleyh isteriz ki, Emniyet Müdüriyetinin de bir sanatoryumu olsun. Tedaviye muhtaç olan polisleri alsın. Böylece onlar, devlet sanatoryumlarında sıra bekleme ve yer*

21 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C.2, İçtima: F, On Altıncı İnikat, (24.05.1939), s.213.; "Dün Yedi Bütçe Kabul Edildi", Akşam, 25 Mayıs 1939, s.1.; "Mecliste Bütçe Müzakereleri", Cumhuriyet, 25 Mayıs 1939, s.7.

22 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VII, C.10, İçtima: 1, Altmışınçinci İnikat, (24.05.1944), s. 214-215.

23 Bülent Günsüz, Zülal Erkan, Nurcan Gökçakan, "Polislerde Tükenmişlik ve Görülen Psikolojik Belirtiler", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.16, S.2, 2007, s. 295.; Öznur Azizoğlu, Kubilay Özyer, "Polislerde Tükenmişlik Sendromu Üzerine Bir Ampirik Çalışma", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, C.21, S.1, 2010, s. 146.

24 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C.2, İçtima: F, On Beşinci İnikat, (23.05.1939), s.208.

*bulma zahmetine, külfetine katlanmaya maruz bırakılmasın.*²⁵ Bu suretle Fırat, adeta polis sözcüsü gibi bir konuşma gerçekleştirerek, devletin dikkatini bu türlü sorun ve sıkıntılara celp etmeye çalışmıştır. Fırat'ın polisler için sanatoryum kurulması gerekliliği ile ilgili konuşmasına karşılık, Dâhiliye Vekili Öztrak, bu değerlendirmeleri, bu meslek mensuplarına karşı gösterilen şefkat ve itimadın bir nişanesi olarak değerlendirmiştir.²⁶

Polisler için müstakil bir sanatoryum açılması gerekliliğini savunan bir diğer kişi ise Erzincan Milletvekili Abdülhak Fırat'tır. Emniyet İşleri Bütçe görüşmeleri sırasında söz alan Fırat'a göre tıpkı Maarif Vekâletinde olduğu gibi emniyet teşkilatı mensupları için de vazifelerinden dolayı meydana gelen hastalıkları vakit kaybetmeden tedavi edebilmek adına bir sanatoryumun kurulması şarttır. Polisler hâlihazırda devlet sanatoryumuna müracaat etmektedirler. Ancak bu sanatoryumlar, bu günkü ihtiyacı karşılayabilecek düzeyde değildir. Zira vatandaş buralarda tedavi olabilmek için aylarca beklemektedirler. Tüm bunlar polisler için müstakil bir sanatoryumun kurulmasını elzem hale getirmektedir.²⁷ Tüm bunlar ışığında, aynı oturumda söz alan Yozgat milletvekili Sırrı İçöz, sanatoryum konusuna çözümsel bir bakış açısı getirmiştir. İçöz'e göre de polisler için bir sanatoryum yapılması elzem bir durumdur. Fakat sanatoryum yapılması düşüncesi çözümsel bir çıkarımdan uzak yapılmaktadır. Milletvekilleri, yapılması düşünülen sanatoryumun nereye yapılması gerekliliğine de değinmelidirler. Bu bağlamda İçöz, bahse konu sanatoryum için yer önerisinde bulunmuştur. Buna göre, önceden sanatoryum görevi gören Keçiören'de Katoliklerden kalma bir bina bulunmaktadır. Burası polisler için sanatoryum binası olarak tesis edilebilir. Aynı oturumda söz alan Trabzon Milletvekili Raif Karadeniz de, İçöz'ü destekleyerek, sanatoryum konusunda yeni bir bina almanın bütçe bakımından elverişli olmamasından dolayı bu konunun icar yöntemi ile neticelendirilmesi gerekliliğini savunmuştur.²⁸ Tüm bu değerlendirmelere karşılık Dâhiliye Vekili Öztrak, 1939 yılı bütçesine sanatoryum ve prevantoryumlar hakkında tahsisat konulduğunu dile getirerek konu ile ilgili çalışma yapıldığının altını çizmiştir.²⁹

1949 yılı Dâhiliye Vekâleti Bütçe görüşmeleri sırasında söz alan DP İçel Milletvekili Refik Koraltan, zabitanın sıhhi durumu ile ilgili çarpıcı açıklamalarda bulunmuştur. Buna göre polisin görev yaptığı yerler sıhhi bakımdan görev yapmaya müsait değildir. Bu bağlamda Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlerden başlanarak yapılacak tetkik ziyaretleri ile ortaya konulacak olan manzara pek iç açıcı olmayacaktır. Çok ağır şartlarda çalışan polisin içinde bulunduğu mahrumiyet, gayri sıhhi şartlar ve araç-teçhizat konularındaki eksiklikler gözle görülür derecede artış sağlamıştır. Koraltan bu konudaki düşüncelerini şu ifadelerle dile getirmiştir: Koraltan'a göre soğukların en şiddetli dönemlerinde, polisler Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirler başta olmak üzere Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde mesai kavramına uymadan gece ve gündüz görev ifa etmektedirler. Ancak, bu şartlar altında görev yapan polislerin ikametlerine ve görev yaptıkları binalara bir göz atıldığında imkânsızlıkları buralarda bulmak çok da zor olmayacaktır. Koraltan'a göre imkânsızlıklar ve zorlu koşullar altında görev yapan İstanbul polis kadrosunun dörtte biri bu nedenlerden

25 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C.2, İçtima: F, On Beşinci İnikat, (23.05.1939), s.208.

26 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C.2, İçtima: F, On Altıncı İnikat, (24.05.1939), s.213.

27 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C.2, İçtima: F, On Altıncı İnikat, (24.05.1939), s.223.

28 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C.2, İçtima: F, On Altıncı İnikat, (24.05.1939), s.223.; "Emniyet Umum Müdürlüğü Bütçesi", Cumhuriyet, 25 Mayıs 1939, s.7.

29 "Polis Sanatoryumları", Cumhuriyet, 25 Mayıs 1939, s.7.

dolayı ağır hastalıklara maruz kalmaktadır. İstanbul özelinde bir değerlendirmede bulunan Koraltan'a göre bu tür imkânsızlıkların Trakya ve Anadolu'da daha da vahim bir durumda olması olası bir durumdur.³⁰ Tüm bunlar ışığında Koraltan, tüm bu gayrisihhi ortamlarda görev yapan kolluğa ayrılan bütçenin günden güne artırılması gerekirken bunun tam tersi bir durum yaşandığına dikkat çekmeye çalışmıştır.³¹

2.1.3. Polis ve Jandarma Teşkilatının Birleştirilmesi ve Polis-Jandarma Sorumluluk Alanları Meselesi

1945 Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmeleri sırasında konuşan Dâhiliye Vekili Hilmi Uran, polis ve jandarma teşkilatı sorumluluk alanları konusunda açıklamada bulunmuştur. Bu açıklamanın sebebi ise Hikmet Duran Dağlıoğlu'nun; polisin neden tüm ilçelerde faaliyet göstermediği yönündeki sorusuna binaen olmuştur. Sorumluluk alanlarının belirlenmesi konusu emniyet ve jandarma teşkilatı için, o dönemde sorun olarak görülmektedir. Bu konuda açıklama yapan Dâhiliye Vekili Uran'a göre, emniyet teşkilatının sorumluluk alanlarının genişletilmesi elzem bir durumdur. Bu doğrultuda ilçe merkezlerinin jandarmadan alınarak polise verilmesi düşüncesi güncelliğini korumaktadır. 1945'te Türkiye'de 409 ilçe bulunmaktadır. Bunun ancak 180'inde emniyet teşkilatı faaliyet göstermektedir. Bunun sebepleri arasında ise kadro darlığı ve tahsisat azlığı yer almaktadır.³² 1946 yılına gelindiğinde ise Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri sırasında söz alan Dâhiliye Vekili Şükrü Sökmensüer, polis ve jandarmanın teşkilat anlamında birleştirilmesi konusunu ele almıştır. Buna göre iki teşkilatın birleştirilmesi konusu kolay ve basit bir iş değildir. 1946'da 50.000'ye yaklaşan jandarma ve 10.000'e yaklaşan polis teşkilatı mevcuttur. Bu teşkilatların birleştirilmesinin önünü açmak adına Emniyet Müsteşarlığı kurulmuştur. 1947'ye gelindiğinde asgari 10 sene sürmesi planlanan bir zabıta tevhidı projesi TBMM'ye getirilecektir. Ayrıca jandarma ile ilgili projelerinin de olduğunu dile getiren Uran, özellikle vatandaşla temas noktasında jandarmaya gerekli eğitimlerin verileceğini dile getirmiştir.³³

1949 yılı Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmeleri sırasında DP Sinop Milletvekili Enver Kök, jandarma ve polisin birleştirilmesi gerekliliği noktasında önemli açıklamalarda bulunmuştur. Buna göre; asayiş kuvvetleri bir müsteşarlık adı altında toplanmıştır. Ancak polis ve jandarmanın anlayış ve işleyişi birbirinden çok farklıdır. Zabıta-vatandaş ilişkilerinde polis, jandarmaya göre daha ileri düzeyde bulunmaktadır. Bu bağlamda Kök, *"Henüz eşiğinde bulunduğumuz demokrasi rejiminde vatandaş haklarına saygı göstermenin ilk şartı, mesuliyeti müdrük zabıta kuvvetinin temini ile mümkündür. Bu sebeplerden dolayı bu iki kuvvetin tevhidı bir zaruret haline gelmiş bulunmaktadır"*³⁴ ifadelerine yer vererek, kolluk kuvvetlerinin vatandaş ile diyalogunun ve iletişiminin iyileştirilmesi yönünde atılacak en başta gelen adımın bu iki kuvvetin birleştirilmesinde yattığının altını çizmek istemiştir.

30 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: VIII, C.16, Toplantı: 3, Elli Birinci Birleşim, (24.02.1949), s. 541-542.

31 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: VIII, C.16, Toplantı: 3, Elli Birinci Birleşim, (24.02.1949), s. 542.

32 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VII, C.20, Toplantı: 3, On Beşinci Birleşim, (20.12.1945), s. 252.

33 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C.3, Toplantı: 1, Yirminci Birleşim, (20.12.1946), s. 345.

34 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: VIII, C.16, Toplantı: 3, Elli Birinci Birleşim, (24.02.1949), s. 549.

2.1.4. Zabitanın Asli Görevini İcra Etmediği İddiaları ve Polis Teşkilatı Bütçelerinin Yıldan Yıla Artmasına Yönelik Ortaya Konulan Eleştiriler

Kolluk kuvvetlerinin asli görevi olan asayişin ve emniyetin sağlanması noktasında gerekli hassasiyeti yerine getirmediği iddiası, 1944 yılı Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerine yansımıştır. Bu bağlamda söz alan Galip Bahtiyar Göker, zabitanın asli görevini yapmadığını iddia etmiş ve bazı umuma açık yerlerde ortaya çıkan kargaşaya kolluk tarafından müdahale edilmediğini dile getirmiştir.³⁵ Bu bağlamda gittiği umuma açık bir işletmede polisin çıkan olaya müdahale etmemesini örnek gösteren Göker'in tek bir hadise üzerinden polisi suçlayıcı ithamları, Meclisteki diğer milletvekillerinin de dikkatini çekmiştir. Zira münferit bir olayda yaşanan hadiseleri çok büyük bir teşkilatı olan Emniyet Umum Müdürlüğü'nün tüm üyelerini zan altında bırakır açıklamalarda bulunulması, gerçeklerle çok da bağdaşmamaktadır. Bu bağlamda Dâhiliye Vekili Hilmi Uran bu iddialar ile ilgili söz alarak; *"Zannederim ki, Ankara'da bir lokantada tehdüd eden bir vakıya polisin alaka göstermemesinden ibaret olan bu hadiseyi arkadaşım bana da anlatmış bulunuyordu ve bunu tahkik etmek üzereyim. Bu tek hadise zabita-i mânianın işlememekte olduğuna bir delil sayılmaz zannındayım"*³⁶ ifadelerini kullanarak, değerlendirmemize uygun bir açıklama yapmıştır.

1947 Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmeleri sırasında tartışma yaratacak önemli bir konu gündeme gelmiştir. CHP Sinop Milletvekili Suphi Batur, zabita ile ilgili önemli iddialarda bulunmuştur. Buna göre, Türk zabita kuvvetleri vatandaşa emniyet ve itimat telkininden çok uzakta bulunmaktadır. Zabita tarafından vatandaşların dövülmesi gibi vakıalar ile Lalapaşa, Senirkent, Aslanköy ve İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde cereyan ettiği iddia edilen işkence³⁷ vakıaları gibi hadiseler kabul edilmez durumdadır. Batur'a göre bu gibi hadiseler *"kanunsuzluk"* çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu gibi durumlar halk arasında *"manevi çöküntüye"* sebep olmaktadır.³⁸ Batur, TBMM huzurunda büyük bir iddiayı daha gündeme getirmiştir. Buna göre son zamanlarda bazı büyük şehirlerde asayiş bakımından bir huzursuzluk meydana getirilmeye çalışılmaktadır. Bunun en büyük sebebi ise İstanbul'da bulunan bazı zabita amirlerinin *"işkence"* gibi bir takım yasadışı uygulamaları terk etmeleri

35 Göker bu iddiasını örneklerle açıklama yokuna gitmiş ve şu ifadelerde bulunmuştur: "Umumi bir yerde yemek yiyordum, masa devrildi. Kadeh kırıldı, cam kırıldı, hatta yumruk yumruğa kavga başladı. Zabita dışarıdan bakıyor, içeri girmiyor. Nasıl olur? Ben, bir vatandaşım, kendimi oraya emniyet etmişim, yemek yiyorum, emniyetimi istemek masum bir hakkımdır. O esnada, içeri bir yaramaz giriyor. Masayı deviriyor, kadeh kırıyor, pencere kırıyor, zabita da başını cama dayamış içeriyi seyrediyor. Dışarı çıktım, hüviyetimi söyledim. Niçin girmiyorsunuz dedim? Giremeyiz, yasaktır, men ettiler dedi. Nasıl yasak olur. Umumi bir yerde vukuat olursa, şikâyet olmadıkça giremiyorlar. Ne bileyim ben, biz İstanbul çocuğuyuz. Eski zabıtayı da biliriz. Bir yerde vukuat çıkıyor, polis müdahale etmiyor. Müessesenin sahibi de aman müessesenin ismi çıkmasın biz meseleyi hallederiz diyor. Eskiden bu gibi vakıalar polisin müdahalesi ile çabucak bastırılırdı. Şimdi, polisin pencereden baktığı halde içeriye girmemesi beni çok mütehayyir etti. Zabita-i mânia şöyle patırtılı yerde şöyle bir gözüksün birçok hadiselerin önu alınacaktır." Bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VII, C.10, İçtima: 1, Elli Dokuzuncu İnikat, (23.05.1944), s. 202.

36 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VII, C.10, İçtima: 1, Elli Dokuzuncu İnikat, (23.05.1944), s. 211.

37 "Siyasal iktidar polisten öncelikli olarak suçluları ve kamu düzenini bozan kişileri kararlı ve sert biçimde önleme-sini beklemiştir. Fakat polisin dönemin Faşist İtalya'sındaki ve Nazi Almanya'sındaki polisler gibi kendi topluma sınırsız şiddet uygulayan ve topluma güvenden ziyade korku saçan bir kurum olmasını asla istememiştir. Polisin toplum tarafından korkulan değil muhabbet duyulan ve güvenilen bir kurum olarak şekillenmesi arzulanmıştır. Bu nedenle, yine 'eski-yeni' farkına vurgu yapılarak, ikinci Abdülhamid dönemi ile Cumhuriyet dönemindeki polis teşkilatları sürekli kıyaslanarak birincisi kanunları ve özgürlükleri ihlâl eden ve topluma korku saçan bir kurum olmakla itham edilmiştir." Bkz. Salih Zeki Haklı, "Erken Cumhuriyet Döneminde Polis Teşkilatının Kurucu Düşüncesi", Amme İdaresi Dergisi, C.55, S.3, 2022, s. 96.

38 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: VIII, C.8, Toplantı: 2, Yirmi Beşinci Birleşim, (28.12.1947), s. 492.

yönünde üst makamlar tarafından kendilerine verilen talimatlara karşılık, bu duruma bir tepki olarak görevlerini yapmamaları ve bir nevi “*sabotaj*” hareketi gerçekleştirmelerinden ileri gelmektedir.³⁹ Batur’un asayişin bilerek bozulmasına izin verildiği şeklindeki iddialara karşılık kürsüye gelen CHP Kocaeli Milletvekili Cenap Aksu, cevap niteliğinde açıklamalarda bulunmuştur. Batur’un bahsettiği bilinçli olarak iş yavaşlatıldığı ve bunun da büyük şehirlerde asayiş tehlikeye attığı iddialarına karşılık ise; “*Bazı yerlerde suni olarak asayiş bozulmakta ve bunu demokrasiye mal etmektedirler diyorlar. Bu ne demektir? Arkadaşlar, hükümet memlekette asayiş bozmas. Bozulan asayiş iade etmek vazifesindedir. Hükümet, asayiş bozanların yakasına sarıldığı için otoriter, totaliter damgasını yememiş midir? Biraz insaflı ve dikkatli olmalarını rica ederim*”⁴⁰ ifadelerini kullanarak bu tür iddiaları kesin bir dille yalanlamıştır. Buradan anlaşılmaktadır ki, aynı partiden olmasına rağmen yanlış görülen iddialar tereddüde mahal bırakılmaksızın eleştirilmektedir. Polisin asli görevini yapmadığı iddiası ile ilgili 1949 Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerinde konuşan CHP Kırklareli Milletvekili Fuat Umay, ciddi bir iddia ortaya atmıştır. Buna göre Umumi Hıfzıssıhha Kanununa göre, 7 yaşına kadar olan çocuklar gündüz 12 yaşından küçük olan çocukların ise gece sinemaya gitmeleri yasaktır. Kanun maddesinin bu kadar açık olmasına rağmen Umay’ın iddiasına göre polis bahse konu kanunun uygulanması yönünde gerekli özen ve dikkati göstermemektedir. Umay’a göre geceleri 7 yaşından küçük çocuklar bile sinema salonlarına alınmaktadır.⁴¹ DP İçel Milletvekili Refik Koraltan ise emniyet bütçesinin artmasından şikâyet ederek, hükümetin memleketi bir “*anarşi*” manzarasında gördüğünü, bu nedenle emniyet bütçesinin sürekli olarak arttırdığını dile getirmiştir.⁴²

Refik Koraltan’ın emniyet ve jandarma bütçelerinin fazla olmasından yana ortaya koyduğu eleştirilere cevap olarak ise Dâhiliye Vekili Münir Hüsrev Göle cevap vermiştir. Göle bu konu ile alakalı olarak, “*Refik Koraltan arkadaşım, bizim emniyet teşkilatının, jandarma ve polis tahsisatlarının çok fazla olduğunu söylediler. Eğer, bugün mali kudretimiz müsait olsaydı bunun üç mislini samimiyetle teklif ederdim*”⁴³ şeklindeki ifadeleri TBMM’de alkışlarla destek bulmuştur. Değerlendirmelerini sayısal olarak temellendirmek isteyen Göle’ye göre, Paris’te 23.000 polis vardır. Türkiye’de ise toplam polis sayısı 8600’dür. Jandarma sayısı ise 46.000 civarındadır. Polis, tüm bu zorlu çalışma koşullarına rağmen vazifelerini fedakârlıklar içerisinde yapmaktadır. Bu iki teşkilatın sayısı hiçbir şekilde çok görülmemelidir. Bunlara ek olarak bakanlıkça polis ve jandarma personeli arasında motorize ekipler kurmayı da hedeflediklerini dile getiren Göle, bahse konu bu yeni oluşumun da Refik Koraltan tarafından eleştirileceğinden şüphe duymaktadır.⁴⁴

1949 Dâhiliye Vekâleti Bütçe görüşmelerinde Koraltan 1947 bütçe yılı görüşmelerinde bahsetmiş olduğu konuyu tekrarlamıştır. Koraltan, Emniyet Umum Müdürlüğü bütçesinin, neden her yıla nazaran daha da büyüdüğünü Meclis gündemine taşımıştır. Koraltan’a göre bunun en büyük sebebi memleketin huzur ve asayişinin her yıl artan bir şekilde bozulmasından ileri gelmektedir. Hükümet de bunun önüne geçebilmek adına bahse konu teşkilatın bütçesini artırarak yeni önlemler alma ihtiyacı hissetmektedir. Koraltan

39 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: VIII, C.8, Toplantı: 2, Yirmi Beşinci Birleşim, (28.12.1947), s. 492.

40 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: VIII, C.8, Toplantı: 2, Yirmi Beşinci Birleşim, (28.12.1947), s. 507.

41 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: VIII, C.16, Toplantı: 3, Elli Birinci Birleşim, (24.02.1949), s. 569.

42 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: VIII, C.8, Toplantı: 2, Yirmi Beşinci Birleşim, (28.12.1947), s. 501.

43 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: VIII, C.8, Toplantı: 2, Yirmi Beşinci Birleşim, (28.12.1947), s. 531.

44 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: VIII, C.8, Toplantı: 2, Yirmi Beşinci Birleşim, (28.12.1947), s. 531.

bu konudaki düşüncesini şu şekilde dile getirmiştir: *“Bu ruh ve zihniyet haline düşmüş olan sistemler kendilerini muhafaza için bu çeşit tedbirleri alırken mukadderatını idare ettikleri milletin itibarını da her gün kaybetmeye devam ederler. İşte arkadaşlar, İçişleri Bakanlığı ve ona bağlı daireler bütçelerinin her yıl ağırlaşmasının belli başlı sebebinin böyle bir zihniyetin baskısı altında aramak yerinde olur.”*⁴⁵ CHP Yozgat Milletvekili İhsan Olgun, aynı oturumda Refik Koraltan’a cevap niteliğinde bir konuşma gerçekleştirmiştir. Olgun’a göre Koraltan, konuşması sırasında 1924 yılında kolluk kuvvetleri bütçelerinin 15 milyon iken, 1949 yılında 96 milyona yükseldiğini ifade etmiştir. Bu değerlendirmeye cevap veren Olgun, 1924 yılı şartları ile 1949 yılı şartlarının birbirlerinden çok farklı olduğunu vurgulamıştır. 1929 yılında Türkiye’de 200 ilçe bulunurken 1949 yılında bu sayı 400 küsur ilçeye yükselmiştir. İlçe adedi ile emniyet ve asayiş gücünün artış oranlarına bakıldığında ise burada herhangi bir sıkıntı görülmemektedir. Koraltan’ın değerlendirmelerine cevap veren Olgun, *“Bir taraftan sayın arkadaşım bu miktarın 96 milyon liraya yükseldiğinden bahsederken bir taraftan da polislerin, jandarmaların cıız ve bakımsız olduklarını bilhassa büyük şehirlerde sık sık hasta oldukları ve bu yüzden fireler verdiklerini söylediler. O halde, bir taraftan bu teşkilatın bakımsızlığından bahsederken öbür taraftan 96 milyon lirayı neden fazla bulurlar? O halde bu teşkilatı neden hasta ve verimsiz olarak vasıflandırırılar? Bu düşümü de çözemdim”*⁴⁶ ifadeleri ile Koraltan’ı kendi içerisinde tutarsızlıkla suçlamıştır. Olgun’un ardından Koraltan’a cevap niteliğinde diğer bir cevap da CHP Denizli Milletvekili Hulusi Oral’dan gelmiştir. Oral, polis teşkilatındaki fazlalığın memleketin samimiyetine, adliyede, iktisatta, ticarete ve ziraatta devletin hükümet aracılığı ile en ücre köylere kadar gitme yolunda attığı adımlar olarak değerlendirilmelidir.⁴⁷ Koraltan’ın ortaya attığı iddia Dâhiliye Vekili Emin Erişirgil’in de kürsüye gelmesine neden olmuştur. Erişirgil, Koraltan’ı işaret ederek şunları dile getirmiştir. 1946 yılına nazaran 1947 yılında suç oranları iki bin küsur artış göstermiştir. 1947’ye nazaran ise 1948’de 2300 küsur azalış göstermiştir. Mevcut tablo ışığında Erişirgil; *“O halde bunu asayiş bozulduğundan mı ileri geliyor sualini, eminim ki inanarak sormamışlardır”*⁴⁸ ifadeleri ile Koraltan’ı eleştirmiştir.

3. Demokrat Parti İktidarı Dönemi

3.1. 1950-1960 Tarihleri Arası Dâhiliye Vekâleti ve Bağlı Kuruluşlar Bütçe Görüşmeleri

1939-1950 yılları arasında CHP tek başına iktidar olarak ülke yönetimini eline almıştır. 1946 yılına gelindiğinde ise DP’nin kurulması ve seçimlere girilmesi ile birlikte Meclise giren DP, bu dönemde muhalefet sıralarında mevcudiyetini sürdürmüştür. Ancak 1950 yılına gelindiğinde, yapılan genel seçimler ile birlikte DP seçimleri kazanarak tek başına ülke yönetimini eline almıştır. Bu süreç içerisinde Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri sırasında CHP iktidarı döneminde olduğu gibi tartışmalar söz konusu olmuştur.

3.1.1. Polis Maaşlarının Yetersizliği ve Polis Karakollarının İyileştirilmesi Meselesi

Polis Maaşlarının yetersizliği meselesi, Polis Teşkilatının kurulduğu dönemlerden beri var olan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. 10 Nisan 1845 tarihinde kurulan bu teşkilat

45 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: VIII, C.16, Toplantı: 3, Elli Birinci Birleşim, (24.02.1949), s. 541.

46 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: VIII, C.16, Toplantı: 3, Elli Birinci Birleşim, (24.02.1949), s. 559.

47 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: VIII, C.16, Toplantı: 3, Elli Birinci Birleşim, (24.02.1949), s. 561.

48 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: VIII, C.16, Toplantı: 3, Elli Birinci Birleşim, (24.02.1949), s. 571.

Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü Bütçe Görüşmelerinde Polis Teşkilatının Sorunları (1939-1960)

mensupları, Cumhuriyet döneminde de aynı sorun ve sıkıntılarla karşılaşmışlardır.⁴⁹ Bu bağlamda, 1950 Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri incelendiğinde bu konu başlığı ile alakalı bilgiler edinilememiştir. 1951 senesi Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmeleri incelendiğinde polis teşkilatında görülen bir takım aksaklıkların DP milletvekilleri tarafından da dile getirildiği görülmektedir. Bu bağlamda DP Ordu Milletvekili Feyzi Boztepe emniyet teşkilatında görmüş olduğu bazı eksiklik ve aksaklıkları Meclis kürsünden dile getirmiştir. Buna göre; Memleketin hemen her tarafından bulunan Polis karakollarının çoğu kiralık bir vaziyettedir. Bu temel eksiklik asayiş hizmetlerini yerine getiren bir teşkilat için kabul edilemez bir durumdur. Karakollar nitelik ve nicelik bakımından çok eksiktir. Bu bağlamda her il ve ilçenin imar planına göre polis karakolları inşasının eksiksiz bir şekilde yapılması gerekmektedir. Öte yandan Boztepe'ye göre her karakolda yemekhane, yatakhane, kütüphane ve istirahathane bulunması gerekmektedir. Ancak genel tabloya bakıldığından bu eksikliklerin büyük oranda yaygınlık gösterdiği görülmektedir. Polis maaşlarına da dikkat çekmeye çalışan Boztepe'ye göre polislerin maaşları çok azdır ve polislere yetmemektedir. Eğer polislerden iyi hizmet beklenilecekse maaşların artırılması elzemdir.⁵⁰ Bu konuya açıklık getiren Boztepe şu ifadeleri kullanmıştır: *“Polisin terfi esasları çok bozuktur. Ekmek yemek mukabili olduğuna ve muhabbetin mideden geldiğine göre en yorucu ve yıpratıcı olan polisin vazifesinde senelerce çalıştığı halde maaş ve rütbesi artmayan polisten ciddi hizmet beklemek mümkün değildir.”*⁵¹ Maddi geçimsizlik içerisinde olduğunu iddia ettiği polis teşkilatı için Boztepe, maddi açıdan polis teşkilatına katkı sağlayacak bir başka öneriyi Meclis gündemine taşımıştır. Buna göre polis sigorta ve yardımlaşma sandığı kurulmalıdır. Polis maaşlarının az olduğunun dile getirildiği bu dönemlerde böylesi bir öneri ile Meclise çıkan Boztepe, maddi açıdan güçlük çeken polis teşkilatına bu güçlüğü yenmede kolaylık sağlayacak bir çözüm önerisi ile gelmiştir.⁵² Aynı oturumda söz alana DP Bursa Milletvekili Ağâh Erozan, polis maaşları ile ilgili çıkarımlarda bulunmuştur. Buna göre bir polisin 1951 şartlarında eline geçen maaş 150-200 TL arasındadır. Her polisin iki eve bakan bir insan olduğu düşünülmelidir. Bu iki evden birisi ailesi diğeri ise karakoldur. Bu bağlamda tüm bunlar düşünüldüğünde polis maaşlarına kayda değer bir zam yapmak gerekmektedir.

49 Polis maaşlarının azlığı konusu Osmanlı Devleti dönemi Emniyet Teşkilatının da aynı sorunu halindedir. Polisin yaşadığı ekonomik sıkıntılar, polisleri disiplin suçu işlemeye dahi götürebilmektedir. Bkz. Yasin Turna; Onur Akdoğan, “Osmanlı Polisinin Modernleşme Sürecinde Toplumsal Hayata Dâhil Edilmesi ve Davranışlarının Şekillenmesi”, Tarih ve Günce, S.10, 2022, s. 42-43.; Hanifi Sever, Asayiş Hizmetlerinde Görev Yapan Polis Memurlarının Risk Alma Davranışlarının İncelenmesi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Zonguldak, 2015, s. 52.

50 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.5, Toplantı: 1, Kırk Dokuzuncu Birleşim, (23.02.1951), s. 595.; Polislerin diğer sıkıntılarına da değinen Boztepe'ye göre temel eksiklikler şunlardır: 1- Polislerin hizmet saati ayarlanmalıdır. Her an ve her yerde faal olması icap eden emniyet hizmeti, periyodik hizmet grupları ile görülmelidir. Bir grup istirahatte, bir grup ihtiyatta, bir grup vazifede olacak şekilde ayarlanmalıdır. 2- Polislere her sene verilen bir kat elbise azdır. Kıyafetinin önleri açılmalı ve sene de iki kat elbise verilmelidir. 3- Yüksek kabiliyet gösteren polis memur ve amirlerini ileri teşkilat olan Devlet Polis Teşkilatında staj yapmaları mutlaka sağlanmalıdır. 4- İyi polisi iyi öğretmen yetiştirir. Polis okul ve enstitüsünde hoca olarak kimseleri, hem polis teşkilatında hem de ecnebi devletler teşkilatı nezdinde staja tabi tutarak yetiştirilmelidir. 5- Okulları nazari tedrisattan kurtarıp ameli ve pratik bilgilerle teçhiz edecek şekilde tanzim etmek icap eder. 6- Teknik polis laboratuvarlarını süratle merkezde ve büyük bölge merkezlerinde tesis edilmelidir. Adaletin şaşmaz şekilde tecellisi için bilhassa kriminalistik laboratuvarlarının tesisi şarttır. 7- İleri devlet polislerinin teknik ve tekâmüllerini daimi surette takip için polis ataşelikleri ihdas edilmelidir. Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.5, Toplantı: 1, Kırk Dokuzuncu Birleşim, (23.02.1951), s. 595.

51 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.5, Toplantı: 1, Kırk Dokuzuncu Birleşim, (23.02.1951), s. 595-596.

52 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.5, Toplantı: 1, Kırk Dokuzuncu Birleşim, (23.02.1951), s. 596.

Bu doğrultuda 1952 yılı Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerine geçildiğinde polis maaşlarının yetersizliği yine önceki dönemlerde olduğu gibi gündeme gelmiştir. Bu bağlamda Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmeleri sırasında ilk sözü alan DP Balıkesir Milletvekili Ali Fahri İşeri, polisin mevcut maddi gücü ile alakalı önemli açıklamalarda bulunmuştur. İşeri'ye göre 1952 şartlarında polisin eline aylık net 170 TL geçmektedir. Polis eline geçen bu aylık ödeme ile çocuklarına bakmak zorunda kalmaktadır. Tüm bunların yanında ülkenin bütün emniyet ve asayişini de polisin sırtına yüklenmektedir. Polis bu uğurda gece ve gündüz çalışmakta ve her türlü tehlikeler ile karşılaşmaktadırlar. En ağır vazifenin kolluk görevlilerinin sırtına yüklendiğinden bahseden İşeri görevin zorluğunu ifade etmek için, *"Hırsızlarla uğraşırlar, sarhoşlarla uğraşırlar, dinsizlerle ve komünistlerle uğraşırlar. Hülâsa, memleketin ve cemiyetin asayişinin emniyetini ihlal edenlerle daima mücadele halindedirler"*⁵³ ifadelerini kullanmıştır. İşeri, tüm bu koşullar altında çalışan kolluk kuvvetlerinin devletin himayesinde olması gerektiği ve maaşlarında yapılacak iyileştirme ile onların memnun edilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. 1952 Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri sırasında söz alan DP Ankara Milletvekili Abdullah Gedikoğlu, Türk polis teşkilatı ile Avrupa polis teşkilatı maaşlarının mukayesesine gitmiştir. Uzun süre Avrupa'da bulunduğunu dile getiren Gedikoğlu'na göre, iki polis teşkilatının karşılaştırılması neticesinde çok büyük sıkıntılar olduğu görülmektedir. Gedikoğlu, *"Niçin bu memlekette de namuslu polis vatandaşlar 80,90, 100 lira asli maaşa kadar yükselmesinler? Affınıza mağruren söylüyorum, ukalalık yapmıyorum, oralarda meslek mensupları yaşlı bir polis memuru oralarda 100 lira maaşa kadar yükselebiliyor. Rica edeceğim bu kürsüden, Emniyet Genel Müdürlüğü bir proje hazırlasın, İçişleri Bakanlığı ile görüşsün, bu Meclise getirsin. Bu Meclis elinden gelen her şeyi yapacaktır"*⁵⁴ şeklinde ifadeler kullanarak hemen hemen aynı işi yapan iki polis teşkilatı mensuplarının, yaptıkları iş ile aynı orantıda maaş alamadıklarının altını çizmeye çalışmıştır.

1953 yılı Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmeleri sırasında söz alan Dâhiliye Vekili Etem Menderes polis maaşları ile ilgili yapılan önemli bir düzenlemeyi Meclis kürsüsünden dile getirmiştir. Menderes, *"Bir polis, 20 lira maaş almakta ve yıllarca çalıştıktan sonra en küçük bir hayat teminatına dahi nail olmadan, devresini ikmal etmekte ve sonunda sefalet içerisine düşmektedir. Bunun için bir kanun yaptık. Polisliği 5 dereceye ayırmak suretiyle 40 liraya kadar asli maaş ki, iki derece yüksek maaş alabileceklerine göre bir polis bu terfi derecatını ikmal etmek suretiyle 60 lira asli maaş alabilecek ve ayrıca hayat teminatı için de sigorta ve emeklilik haklarında da istifade edebileceklerdir"*⁵⁵ Buradan anlaşılmalıdır ki, DP iktidarının üçüncü yılında polis maaşları noktasında önemli bir adım atıldığı görülmektedir. 1953 Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri sırasında söz alan CHP Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel, Türk polisine verilen maaş ile Amerikan polisinin maaşı arasında kıyaslamaya giderek şu ifadelerde bulunmuştur: *"Biz Amerika değiliz. Bütçemiz, diğer zengin milletlerin bütçesi ile mukayese edilemez. Fakat komşu milletlerin, emniyet işlerine ayırdıkları para miktarı bizimkinden çok üstündür. Yalnız şunu tebarüz etmek isterim ki, Amerika'da bir polisin aldığı maaşı, Türkiye'de bir Emniyet Genel Müdürü alamamaktadır."*⁵⁶ 1954 Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerine bakıldığında

53 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 851.

54 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 890.

55 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.20, Toplantı: 8, Elli Birinci Birleşim, (23.02.1953), s.808.

56 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.20, Toplantı: 8, Elli Birinci Birleşim, (23.02.1953), s.814.

ise polis maaşları konusunda hükümet tarafından düzenlemeye gidildiği görülmektedir. CHP Yozgat Milletvekili Avni Doğan, “Hükümetin son müspet icraatı polis, komiser ve emniyet amirlerinin maaşlarına yapılan zamlardır. Bu tedbir yerindedir”⁵⁷ ifadelerinden anlaşılmaktadır.

1955 yılı Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerinde yine polis maaşları konusu gündem olmuştur. Görüşmelerde söz alan DP İzmir Milletvekili Mehmet Ali Sebük, polis maaşları konusuna değinmiştir. Sebük’e göre, DP iktidarından önce polisin genel vaziyeti kötü bir durumda bulunmaktadır. Ona göre kendisinden çok şey istenen Emniyet Teşkilatına bunun karşılığında çok az şey verilmiştir. Sebük bu durumu şu ifadelerle açıklama yoluna gitmiştir: “Bu sahipsiz olan meslek, ağız var dili yok vaziyetinde her istenilen vazifeyi yapmış olduğu halde sefaletin son kertesine gelmiş bulunuyordu. Sefalet derken maddi sefaleti kast ediyorum. Zira polise bu ağır vazifelere karşı verilen paralar, kuru ekmek almaya bile kâfi gelmeyecek kadar azdı.”⁵⁸ Sebük, polisin mesai saatleri konusuna da değinerek kıyaslama yöntemine gitmiştir. Buna göre Avrupa polisi günlük 6-8 saat arasında çalışırken bu mesai Türk polisinde 12-14 hatta 15 saati bulabilmektedir. Bunun üzerine Türk polisi gece ve gündüz bazı durumlarda karakollarda da yatabilmektedir.⁵⁹ Sebük konuşmasını eski dönem ve yeni dönem kıyaslamasıyla devam ederek şu ifadelerde bulunmuştur: “İşte bu kadar ağır şartlar altında bulunan bu meslek 14 Mayıs 1950’den sonra nefes alma imkânı buldu. Şimdi Ankara Valisi olan Kemal Aygün’ün Emniyet Umum Müdürlüğü zamanında ilk defa bu meslek düşünülerek polis maaşlarına bir miktar zam keyfiyeti organize eden bir kanun Meclise geldi ve Meclis de, tek itiraz sesi yükselmeden kanunu kabul edildi. İlk defa polis mesleğindeki Rönesans bu kanun ile başlamıştır.”⁶⁰ Sebük’ün belirttiği düzenleme 16 Mayıs 1955 tarihinde 6564 nolu kanun ile gerçekleşmiştir. Bu kanuna göre; Emniyet Umum Müdürlüğü kadrosuna dahil memurlara fazla mesai ücreti karşılığı olarak maaşlarına ilaveten ayda 75 lira fazla mesai ücreti verilmesi kararlaştırılmıştır.⁶¹

23.02.1955 tarihli Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmeleri sırasında söz alan DP Samsun Milletvekili Ekrem Anıt, polisin mesai sistemi ve maddi geçim sıkıntısı üzerine bir konuşma gerçekleştirmiştir. Buna göre, polisin hafta sonu tatili, bayramı-seyranı bulunmamaktadır. Polisler asgari 12 saatten az olmamak üzere çalışmaktadırlar. Çok partili sisteme geçilmesi ile birlikte polislerin iş hacmi de artış göstermiştir. Bu bağlamda polisler, haftalarca evlerine gidemeyecek duruma gelmişlerdir. Bu doğrultuda polisler, fazla mesai bedeli olarak tazminat verilmesi şarttır.⁶² 1955 Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri sırasında ilk sözü alan DP Bursa Milletvekili Ağâh Erozan’a göre polis maaşları yeterli seviyede değildir. Erozan’a göre polislik mesleğinin cazip hale getirilmesi için çalışmaya yürütülmesi gerekmektedir. Bu çalışma içerisinde yer alan en önemli unsur ise maaşların iyileştirilmesi meselesidir. Bu gün İstanbul’da görev yapan bir polis memurunun net maaşı 152 liradır. Bu günkü hayat şartları düşünüldüğünde bu para polis hizmetlerinin karşılığı değildir.⁶³ Polis maaşı konusu 1957 yılı Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerine de

57 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: IX, C.28, İçtima: 4, Kırk Sekizinci İnikat, (23.02.1954), s. 750.

58 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.5, İçtima: 1, Kırk Altıncı İnikat, (22.02.1955),s. 536.

59 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.5, İçtima: 1, Kırk Altıncı İnikat, (22.02.1955),s. 536.

60 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.5, İçtima: 1, Kırk Altıncı İnikat, (22.02.1955), s. 536.

61 Resmi Gazete, “Emniyet Umum Müdürlüğü Kadrosuna Dâhil Memurlara Fazla Mesai Ücreti Verilmesi Hakkında Kanun”, 21 Mayıs 1955, 6564/9011

62 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.5, İçtima: 1, Kırk Yedinci İnikat, (23.02.1955), s. 548.

63 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.5, İçtima: 1, Kırk Yedinci İnikat, (23.02.1955), s. 665.

yansımıştır. Görüşmelerde söz alan DP Kastamonu milletvekili Süleyman Çağlar, polislik mesleğinin daha cazip hale gelmesi için maaşlarında iyileştirmeye gidilmesi gerekliliği elzem bir konudur.⁶⁴ 1958 Emniyet Umum Müdürlüğü Bütçe görüşmelerinde söz alan CHP Ankara Milletvekili Avni Doğan, son yapılan zamlarla birlikte henüz emniyet teşkilatı mensuplarının refaha ve huzura kavuştuğunu söylemenin doğru olmadığı kanaatindedir.⁶⁵

Şüphesiz ki DP iktidarı ile birlikte polislere maddi anlamda önemli katkılar sağlanmıştır. Bu bağlamda DP iktidarının ilk yılında olağanüstü çalışma ve üstün başarılarından ötürü Emniyet Umum Müdürlüğü'nün bazı memurlarına aylıkları tutarının bir katı tutarında ikramiye verilmesi önemli bir atılım olarak değerlendirilmelidir.⁶⁶ Bu süreç içerisinde 1954 yılı orta derece rütbeli polis teşkilatı mensupları maaşlarına bakıldığında şunlar söylenebilir: Üniformalı ve sivil komiser muavini 35 lira, üniformalı ve sivil komiser 40 lira, üniformalı ve sivil Başkomiser 50 lira, ikinci sınıf emniyet amiri 60 lira ve birinci sınıf emniyet amiri 70 lira almaktadır.⁶⁷ 1956 yılı polis teşkilatı içerisinde yer alan polis müdürlerinin maaşlarına bakıldığında şunlar söylenebilir. Dördüncü sınıf emniyet müdürleri ve emniyet müdür muavinleri ve emniyet müdürlükleri şube müdürleri 50 lira, Üçüncü sınıf emniyet müdürleri, Emniyet Umum Müdürlüğü Şube Müdür Muavinleri ve Ankara, İstanbul Şube Müdürlükleri, 60 lira, İkinci sınıf emniyet müdürleri ve Ankara, İstanbul emniyet müdür muavinleri 70 lira, birinci sınıf emniyet müdürleri 80 lira, Üçüncü sınıf emniyet polis müfettişi 50 lira, ikinci sınıf emniyet polis müfettişi 60 lira, birinci sınıf emniyet polis müfettişi ise 70 lira maaş almaktadır.⁶⁸ 1957 yılı Emniyet personeli maaş durumuna bakıldığında; polis memurunun derecesine göre 20 ila 35 lira arasında maaş aldığı görülmektedir.⁶⁹ 1959 yılı emniyet personelinin maaş cetveline göz atıldığında şunlar söylenebilir. Polis Memuru 35 lira, Komiser Muavini 35 lira, Komiser 40 lira ve Başkomiserin ise 50 lira aylık maaş aldıkları görülmektedir.⁷⁰ Polis maaşları ile ilgili DP döneminde önemli düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bu duruma örnek olarak polis memurlarının tayin istihkaklarında yapılan iyileştirmeler gösterilebilir. 27 Şubat 1959 tarihinde yapılan düzenleme ile Emniyet Umum Müdürlüğü teşkilatına dâhil memurlara verilen tayin bedeli 50 liraya çıkarılmıştır.⁷¹

1957 Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri sırasında söz alan HP Çanakkale Milletvekili Safaeddin Karanakçı polisin çalışma saatleri ile ilgili vahim bilgiler vermiştir. Karanakçı konu ile ilgili şu ifadelere yer vermiştir: *“Günde resmen 8 saat çalışması icap eden emniyet mensupları, yazın boğucu güneşi, kışın ilikleri dondurucu soğuğu altında 12 saat çalışmaktadır. Devlet adamlarımızın, yabancı misafirlerin şehrimizi ziyaretleri*

64 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.17, İçtima: 3, Kırk Altıncı İnikat, (25.02.1957), s. 782.

65 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, C.2, İçtima: 1, Kırk Altıncı İnikat, (25.02.1958), s. 591.

66 BCA, 30.18.01.02.122.41.9.

67 Resmi Gazete, “Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelin Emniyet Umum Müdürlüğü Kısımına Bazı Kadrolar İlavesi Hakkında Kanun”, 6 Ocak 1954, 6214/8603.

68 Resmi Gazete, “Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelin Emniyet Umum Müdürlüğü Kısımına Bazı Kadrolar İlavesi Hakkında Kanun”, 30 Ocak 1957, 6891/9529.

69 Resmi Gazete, “Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelin Emniyet Umum Müdürlüğü Kısımına Bazı Kadrolar İlavesi Hakkında Kanun”, 4 Temmuz 1956, 6766/9355.

70 Resmi Gazete, “Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelin Emniyet Umum Müdürlüğü Kısımına Bazı Kadrolar İlavesi Hakkında Kanun”, 14 Ocak 1959, 7189/10115.

71 Resmi Gazete, “Ordu Mensupları ile Emniyet Umum Müdürlüğü ve Gümrük Muhafaza ve Muamele Sınıfı Kadrolarında Çalışanlara Verilen Tayin İstihkaklarının Artırılması Hakkında Kanun”, 27 Şubat 1959, 7238/10149

esnasında, hafta izni kullanmayan, haftalarca gözlerine uyku girmeyen bu fedakâr Türk çocuklarını, polis mesleğinden ayırmayan yegâne his vatan sevgisi ve vazife duygusudur. Bu asil hisleri, istismar veya suiistimal etmeye hakkımız olmamalıdır. Polis memurunu 8 saatlik mesaiyi müteakip mutlak olarak istirahate sevk etmeliyiz.”⁷²

3.1.2. Polis ve Jandarma Teşkilatının Birleştirilmesi ve Polis-Jandarma Sorumluluk Alanları Meselesi

1951 tarihli Dâhiliye Vekâleti Bütçe görüşmelerinde söz alan DP Bursa Milletvekili Ağâh Erozan, emniyet ve jandarma teşkilatı ile ilgili önemli açıklamalarda bulunmuştur. Erozan’a göre *“bu günkü jandarma teşkilatı hem ehliyet hem de kadro bakımından kifayetsizdir.”⁷³* Erozan, bu çıkarımın ardından çözüm olarak bahse konu eksiliğin düzeltilmesi adına polis ve jandarma teşkilatlarının birleştirilmesi gerekliliğini savunmuştur. Konuşmasının devamında polis karakollarına değinen Erozan’a göre mevzuata uygun polis yetiştirme tarzı polis okulları ile değil polis karakollarında olmalıdır.⁷⁴ Polis ve jandarmanın birleştirilmesi noktasında belki de en çarpıcı açıklamayı DP Isparta Milletvekili Sait Bilgiç jandarma ve polis teşkilatlarının birleştirilmesi hususu ile ilgili önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Buna göre zabitanın birleştirilmesi gerekmektedir. Fakat bu birleşim sadece isim değişikliğinden ibaret olmamalıdır. Zabitanın birleştirilmesi meselesine DP iktidarı ehemmiyetle yaklaşmaktadır. DP’nin bu konudaki yaklaşımını özetleyen Bilgiç; *“Biz iktidarda bulunan partinin hizmetindeyiz diyen idare amiri ve zabita memurları yerlerini, biz kanunların emrindeyiz diyen şahsiyetli idare amirlerine ve zabita memurlarına terk edeceklerdir”⁷⁵* şeklindeki ifadeler ile zabitanın tevhibi meselesine farklı ve derin bir anlam yüklemiştir.

Polis ve jandarmanın birleştirilmesi meselesi 16 Şubat 1952 tarihli Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerine de yansımıştır. Bu görüşmelerde söz alan CHP Van Milletvekili İzzet Akın önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Akın’a göre, zabita mesleği güç bir meslektir. Aynı zamanda feragat ve fedakârlık isteyen bir meslektir. Bu meslek dâhilinde bulunan polis ve jandarmanın eksiklik ve kusurları ise her teşkilatta olduğu gibi mutlaka vardır. Ancak bu eksiklik ve kusurlar teşkilatta mı yoksa teşkilat mensuplarında mı aranmalıdır? DP hükümeti hazırlıkları devam eden çalışma ile yeni bir zabita tipi meydana getirmeyi hedeflemektedir. Bunlar ışığında düşünüldüğünde zabitanın birleştirilmesi mevzusu bir amaç olmaktan ziyade bir vasıta olma özelliği göstermektedir. Bu konudaki en büyük amaç, zabitanın dönem koşullarına göre yeniden islahı olmalıdır. Bu doğrultuda zabitanın her şeyden önce görevini kanunlar çerçevesinde yapması gerekmektedir. Bu gün Türkiye’nin ihtiyacı olan zabita tipi, halkın tam bir emniyet ve sevgisine haiz olan zabitadır.⁷⁶ Polis ve jandarma teşkilatının birleştirilmesi meselesi ile ilgili 1953 yılı Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerinde söz alan DP Maraş Milletvekili Selahattin Hüdayioğlu, polis ve jandarma teşkilatının birleştirilmesi meselesinin bütçeye ekstra bir yük yükleyecek olmasına rağmen bu iki teşkilatın birleştirilmesinin memleket için daha hayırlı olacağı

72 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.17, İçtima: 3, Kırk Altıncı İnikat, (25.02.1957), s. 790.

73 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: IX, C.5, Toplantı: 1, Kırk Dokuzuncu Birleşim, (23.02.1951), s. 602.

74 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.5, Toplantı: 1, Kırk Dokuzuncu Birleşim, (23.02.1951), s. 602.

75 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.5, Toplantı: 1, Kırk Dokuzuncu Birleşim, (23.02.1951), s. 598.

76 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 877.

düşüncesini taşımaktadır.⁷⁷ Aynı oturumda konuşan Dâhiliye Vekili Ethem Menderes, polis ve jandarmanın tevhidî meselesi üzerinde çalışmalarının devam ettiğini dile getirmiştir.⁷⁸

3.1.3. Zabitanın Asli Görevini İcra Etmediği İddiaları ve Emniyet Umum Müdürlüğü Bütçesinin Yıldan Yıla Artmasına Yönelik Ortaya Konulan Eleştiriler

1951 Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmeleri incelendiğinde, CHP'nin DP iktidarına polis ve emniyet yönünden yüklendiği görülmektedir. Bu doğrultuda CHP Meclis Grubu adına konuşan Trabzon Milletvekili Hamdi Orhon, İçişleri Bakanlığı bütçesinin yapıcı ve islahatçı bir anlayıştan uzak olduğunu dile getirerek konuşmasına başlamıştır. Orhon, 1949 Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmeleri sırasında Dâhiliye Vekâleti bütçesinin azaltılmasını isteyen DP İçel Milletvekili Refik Koralta'ı kast ederek, *“Bu gün görüyoruz ki, ne bütçe fazlalığı azaltılmış, ne de bakımsız olarak politik hitaplara muhatap olan zabıta mensuplarına yeni bir himaye tedbiri ve bakım sistemi tesis edilememiştir”*⁷⁹ şeklinde ifadeler ile CHP'nin iktidar olduğu süreçte DP tarafından polis teşkilatı ile ilgili yöneltilen eleştirilerin, DP iktidarı döneminde de hiçbir iyileştirme yapılmadan varlığını koruduğunu anlatmaya çalışmıştır. Aynı oturumda söz alan DP Bursa Milletvekili Agâh Erozan'a göre polislerin asli görevlerini kanunlar çerçevesinde yerine getirmiş olmaları çok önemlidir. Bu duruma çok büyük bir önem veren Erozan, konunun önemini şu cümlelerle ifade etmiştir: *“Bilinmesi lazımdır ki, polisteki en basit bir vazife suiistimali Devlete ve millete milyonlar kaybettirebilir.”*⁸⁰ Polis teşkilatındaki suiistimallerle mücadele derhal başlanması gerekliliğine inanan Erozan bu konuda hiçbir fedakârlıktan çekinilmemesi gerektiğine inanmaktadır. Erozan, polis teşkilatında var olduğunu iddia ettiği suiistimallerin ise en başlıca sebebinin polislerin çekmiş olduğu geçim sıkıntısından kaynaklandığını dile getirmiştir.⁸¹ Aynı oturumda söz alana DP Isparta Milletvekili Sait Bilgiç, polis teşkilatlarına ayrılan bütçeyi gündeme getirmiştir. Buna göre 1924'ten 1950'ye kadar geçen 26 yıllık süre içerisinde Emniyet Genel Müdürlüğüne 139 milyon TL tahsis edilmiştir. Bilgiç'e göre bu çok *“hazin”* bir durumdur. Bilgiç bu düşünce etrafından Emniyet teşkilatının küçültülmesinden yana tavır sergilemiştir.⁸²

25.02.1952 tarihli Dahiliye Vekaleti Bütçe görüşmelerinde söz alan DP Erzurum Milletvekili Sabri Erduman, CHP döneminde kolluk kuvvetlerinin işkence ve şiddetle anıldığından bahisle CHP dönemini eleştirerek, *“yine eski devirde olduğu gibi silahın mevcudiyetini bahane ederek jandarma dipçığı ile polis kamçısı ile halkı ezelim. Silah, bu gün memlekette mevcut değildir”*⁸³ ifadelerini kullanarak, DP dönemi kolluk anlayışı ile CHP döneminin çok farklı olduğunu altını çizmiştir. Sözlerine devam eden Erduman, *“Dünün zaptiyesi, 14 Mayıs'a kadar jandarma halkımızı dövmekeydi. Fakat bugün hamdolsun jandarma bir Türk jandarması, bir Cumhuriyet jandarması olarak görev başındadır. Halk ile köylüyle baş başadır”*⁸⁴ ifadeleri ile DP dönemi ile birlikte kolluk-halk ilişkilerinin olması gereken düzeye getirildiği ve *“şiddet”* ve *“işkence”* gibi kavramların yeni dönem ile birlikte asgari düzeye indirildiğini vurgulamıştır.

77 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.20, Toplantı: 8, Elli Birinci Birleşim, (23.02.1953), s.799.

78 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.20, Toplantı: 8, Elli Birinci Birleşim, (23.02.1953), s.808.

79 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.5, Toplantı: 1, Kırk Dokuzuncu Birleşim, (23.02.1951), s. 587.

80 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.5, Toplantı: 1, Kırk Dokuzuncu Birleşim, (23.02.1951), s. 603.

81 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.5, Toplantı: 1, Kırk Dokuzuncu Birleşim, (23.02.1951), s. 603.

82 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.5, Toplantı: 1, Kırk Dokuzuncu Birleşim, (23.02.1951), s. 598.

83 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Yedinci Birleşim, (25.02.1952), s. 817.

84 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Yedinci Birleşim, (25.02.1952), s. 817.

Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü Bütçe Görüşmelerinde Polis Teşkilatının Sorunları (1939-1960)

Bu süreç içerisinde, 26 Şubat 1952 tarihli Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmeleri sırasında söz alan DP Balıkesir milletvekili Ali Fahri İşeri, yapmış olduğu konuşmasında kolluk kuvvetlerini ikiye ayırmıştır. İki dürüst, temiz, millete karşı güler yüzlü davranan ve vazifesine âşık olan şekilde sınıflandırırken diğer kısmı ise bu durumların aksi yönünde görev yapanlar olarak sınıflandırmıştır. İşeri'ye göre ilk sınıflandırmanın aksi yönünde hareket eden kolluk personeli derhal tasfiyeye tabi tutulmalıdır.⁸⁵ Aynı oturumda söz alan DP Çorum Milletvekili Baha Koldaş ise kumar konusuna dikkat çekerek Türkiye'nin birçok köy ve kasabasında kumar salgınının hüküm sürdüğü ancak polislerin bu durumu görmezden geldiğini dile getirmiştir.⁸⁶ Yine aynı oturumda söz alan DP İstanbul milletvekili İhsan Altinel ise CHP'nin ülke genelinde emniyet ve asayişin olmadığı şeklindeki iddialarına şu şekilde cevap vermiştir: *"Memlekette huzursuzluk var, iç emniyetimiz yok diyorlar. Arkadaşlar, mahkeme kararı verilmeden keyfi kararlarla cemiyetleri kapattırdıklarını unuttular mı? İkincisi, gece saat 12'lerde parti kongrelerimizden çıktığımız zaman polislerin maske takıp yollarımızı çevirdiklerini ne çabuk unuttular. Onlar şunu demek istiyorlar ki, biz imtiyazlıyız yaparız, siz yapamazsınız. Biz imtiyazlı bir parti değiliz. Esasen bu gibi şeyleri yapmayız. Muhterem arkadaşlar, daha fazla söylemek istemem. Biz, çok acılar çektik."*⁸⁷ Bu değerlendirmeden anlaşılmalıdır ki Altinel, DP iktidarının kolluk kuvvetlerini kendi çıkarları için yönlendirmek istediğini ve karşı tarafın gücünü kırmak için bir araç olarak kullanma gayretini gösterdiğini iddia etmektedir. Oysaki devlet menfaati parti menfaatinden her zaman bir adım önde görülmelidir. Bunun tersi bir durum polislik mesleğinin *"partizanlaşmasına"* neden olabilmektedir.⁸⁸ Bu konu ile alakalı olarak CHP Ordu Milletvekili Atıf Topaloğlu önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Topaloğlu DP'nin kolluk kuvvetlerini kendi çıkarları doğrultudan kullandığı yönündeki iddialar ile alakalı şu ifadelerle yer vermiştir: *"Fatsa'ya tayin edilen bir jandarma kumandanı, tayin emrini alıyor ve trene binmek üzereyken mahalli Demokrat Parti teşkilatı içişleri Bakanlığına telgraf veriyorlar. Biz bu adamı istemiyoruz diyorlar ve bu adam tayin edildiği yere gidemiyor."*⁸⁹ Tüm bunlar ışığında çalışmanın sınırları içerisinde incelenen Emniyet Teşkilatının zaman zaman siyasetin etkisi altında kaldığı görülmektedir. Aslında bu durum sadece Türkiye'ye özgü bir durum değildir.

1952 Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerinde söz alan DP İstanbul Milletvekili İhsan Altinel, CHP iktidarı döneminde uygulanan kolluk anlayışını eleştirmiştir. Altinel konu ile alakalı şu cümleleri sarf etmiştir: *"İstanbul milletvekili olduğum için biliyorum, İstanbul'da sokak ortalarında nice aile evlatları, beyaz zehir içerek perişan hale düşmüşlerdir. Eski iktidar serbest bırakmış ve kaçakçılığı himaye eder şekilde bir idare yolundan hareket etmiştir."*⁹⁰ Altinel, narkotik suçların İstanbul'da bu kadar açık bir vaziyette artış göstermesinde CHP iktidarının bu gibi suç ve suçluların tespiti ve yakalanması noktasında kolluk kuvvetleri üzerinde kontrol edilebilir bir yaklaşım içinde olmamasına bağlamıştır. DP Bursa Milletvekili Ağâh Erozan ise; *"Kısa zaman içerisinde şunu tebarüz ettirmek lazımdır ki dünün zabıtası, fiziki otorite esasına göre çalışıyordu."*

85 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 851.

86 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 860.

87 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 860.

88 Seda Yılmaz, Türkiye'de Polis-Siyaset İlişkisine Dönemsel Bir Bakış: 12 Mart 1971-12 Eylül 1980 Arası Türk Polis Teşkilatı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2015, s. 2.

89 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 853.

90 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 885.

*Bu günün zabıtası ilmi ve kanuni otoriteye göre çalışmaktadır. Bu esas dâhilinde çalışan zabitanın vatandaş hukukunu ve kanunu ihlal mevzuundaki vazife zorluğunu takdirleriniz arz ederim*⁹¹ şeklindeki ifadeler ile CHP iktidarının kolluk kuvvetleri üzerindeki etkisini şu ifadelerle dile getirmiştir. 26 Şubat 1952 tarihli Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerinde söz alan DP Muğla Milletvekili Natık Poyrazoğlu ise kolluk güçlerinin halka iyi muamele anlamında ulaşmış oldukları bu günkü durumdan son derece memnun olduğunu ifade etmiştir.⁹² 1960 Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerinde söz alan CHP Ordu Milletvekili Ferda Güley, karakollarda polis şiddetinden bahsederek, *“adalet karakolda başlar, yüksek temizde biter. Karakolda adalet yoksa arkadaşlar, temyize kadar adalet gölge altında kalır*⁹³ şeklinde ifadeler ile karakollarda polis şiddetinin varlığını iddia etmiştir.

İktidar kolluk kuvveti ilişkileri uzunca bir süre Meclis gündemini işgal etmiştir. Bu doğrultuda 1953 yılı Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerinde söz alan DP Tekirdağ Milletvekili Şevket Mocan da iktidar kolluk kuvvetleri ilişkisi ile ilgili şu değerlendirmelerde bulunmuştur: *“İlmi bir meslek olan Emniyet teşkilatının asırlık kötü bir zihniyetle, iktidar sandalyelerinin bekçisi bir hassa alayı olarak görülmesi bir türlü bu teşkilatı istediğimiz seviyeye yükseltememiştir. Her değişiklikte başlarına getirdiklerimizi kıymet ve kabiliyetle ölçmeyerek daima karşılama ve uğurlamalarda kendilerine has bir nevi sabit nazarlardan ve intizar odalarında nöbet tutanlardan seçilmesi bu teşkilatı mesleki kıymete hiçbir devirde ulaştıramamıştır.*⁹⁴ Bu konu ile ilgili 1959 Dahiliye Vekaleti bütçe görüşmelerinde CHP Kars milletvekili Mehmet Hazer de Mocan ile aynı düşüncede görüş bildirmiştir. Hazer konu ile ilgili düşüncesini başından geçen bir olaya dayanarak dile getirmiştir. Hazer şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bir misal daha arz edeyim; bu ayın 7 sinde kaymakamlık yaptığım Akhisar’a iki arkadaşımla gittim. Daha gitmeden kaymakam, oradaki parti başkanımıza, Filânlar gelecektir, karşılamayacaksınız, partiye gelirlerse ayakta durmazsınız, oturacaksınız diye yazılı emir vermiş. Jandarma ve polis yollara dikilmiş, bizi karşılamak isteyenlere mâni olunmuştur. Nahiyelerden merkeze jandarma celp edildiğini de öğrendik. Böylece lüzumsuz ve kanunsuz hareketlerle Devlet zabıtası halkın muhabbetine karşı kullanılmıştır.*⁹⁵ Bu süreç içerisinde 1959 yılına gelindiğinde, 1959 Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerinde söz alan DP Kocaeli Milletvekili Sadettin Yalım, parti kongrelerinin polis tarafından takip edilmesinin tedirginlik yarattığından bahsetmiştir. Bu ifadelerin muhalefetten değil de iktidar partisi mensubu bir milletvekili tarafından dile getirilmesi önem arz etmektedir. Bu duruma Dâhiliye Vekili Namık Gedik ise, DP kongresi de olsa kanunsuz yapıldığı takdirde her kongreye polisin müdahale etme hakkı olduğunu söylemiştir.⁹⁶ 1960 Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerine gelindiğinde ise CHP Meclis grubu adına söz alan Kars Milletvekili Mehmet Hazer, *“Sağlam temellere dayanan, milletin sevgi ve itimadına mazhar olmuş Cumhuriyet zabıtası, son yılların partizan tatbikatında en çok hırpalanan ve örselenen bir teşkilat olmuştur. Bazı idare amirlerinin devlet zabıtası ile vatandaşı nasıl karşı karşıya getirdiklerini bu vesile ile üzüntü duymadan Yüksek Heyetiniz hatırlatmamak mümkün değildir. Arkadaşlar, Cumhuriyetin hiçbir devrinde zabıta, cop,*

91 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 888.

92 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 851.

93 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, C.12, İçtima: 3, Kırk Yedinci İnikat, (25.02.1960), s. 475.

94 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.20, Toplantı: 8, Elli Birinci Birleşim, (23.02.1953), s.783.

95 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, C.7, İçtima: 2, Kırk Yedinci İnikat, (27.02.1959), s. 1241.

96 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, C.7, İçtima: 2, Kırk Yedinci İnikat, (27.02.1959), s. 1265.

Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü Bütçe Görüşmelerinde Polis Teşkilatının Sorunları (1939-1960)

dipçik ve gaz bombasını vatandaşı haklarına karşı bu kadar pervasızlıkla kullanmamıştır ⁹⁷ şeklinde ifadeler ile kolluğun hükümet tarafından muhalefet aleyhine kullanıldığını anlatmaya çalışmıştır.

Aynı oturumda söz alan Dâhiliye Vekili Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, kolluk kuvvetleri üzerinden CHP'ye yüklenmiştir. Karaosmanoğlu, CHP'nin ülke geninde asayiş ve emniyetin olmadığı, kolluğun bu konuda zafiyet gösterdiği iddialarına karşı önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Buna göre, DP döneminde polis ile farklı gruplar arasında silahlı çatışma oranlarında artış gözlenmektedir. Bu da kolluk kuvvetlerinin işlerine sıkı sıkıya sarıldığını göstermekte, işini cesaret ve azimkârane bir şekilde yürüttüğünü gösteren en önemli delildir. Ona göre, CHP döneminde olduğu gibi polisin elinde dayak artık yoktur. Bu konuya Karaosmanoğlu şu şekilde bir açıklama getirmiştir: *“Kolluk, şehirlerde olsun, köylerde olsun insanı dövmeğe başka kudrete sahiptir. Zabita dövmez, zabita tecavüz edemez ve zabita bu şartlar altında kanuni salahiyet dâhilinde şeriri yakalar ve şirretliğe mani olmak vazifesine sahiptir. Bu hale gelmiş zabita dediğimiz zaman jandarma ve polisi kast ediyorum. İki de bu vazifeyi haklı olarak yapacak kudrete yaklaşmaktadır.”*⁹⁸ Buradan anlaşılmaktadır ki, Dâhiliye Vekili, özellikle CHP döneminde kolluğun vatandaşa karşı uyguladığı “şiddeti” ortadan kaldırdıklarını dile getirmeye çalışmıştır. Aynı oturumda söz alan CHP Van Milletvekili İzzet Akın, Polis ve Jandarma teşkilatının birleştirilmesi konusunu bu iki teşkilatın bütçelerinden örnek vererek açıklama yoluna giden Akın'a göre, 40-45 bin mevcutlu Jandarma Komutanlığının bütçesi 39 milyon TL civarındadır. 10 bin mevcutlu Emniyet bütçesi ise az farkla 36 milyon TL civarındadır. Akın, bu tablo ile Emniyet bütçesinin fazla olduğunu iddia etmediğini dile getirerek, sayı ile uygun bir bütçe yapılması lazım geldiği noktada Jandarma bütçesinin 2000 milyon TL'ye çıkarılması gerekliliğini savunmuştur. Akın, bu iki teşkilatın birleştirilmesi neticesinde ise yeni kurulacak emniyet kuvveti bütçesinin TBMM'de 200 milyon TL olarak kabul edilmesi durumunda her iki teşkilatta orantısız bir şekilde farklılık gösteren bütçe meselesinin de hal olacağını altını çizmeye çalışmıştır.⁹⁹

Emniyet Umum Müdürlüğü bütçesinin gün geçtikçe artması meselesi 1959 yılı görüşmelerine de yansımıştır. Bu bağlamda, 1959 yılı Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerinde söz alan CHP Ordu milletvekili Ferda Güley emniyet bütçesinin yıldan yıla artmasından rahatsız olmuştur. Güley'e göre, 1950 senesinde Emniyet Umum Müdürlüğü bütçesi 34 milyon TL'dir. 1959 bütçesinde ise bu rakam 107 küsur milyon TL'ye çıkmıştır. Bu durumu *“tehlikeli”* addeden Güley, şu ifadeleri kullanmıştır:

“Hükümet memleketi bir anarşi manzarasında görüyormuş gibi her sene kabaran bir Emniyet Umum Müdürlüğü bütçesi ile karşımıza geliyor. Bu 107 küsur milyonluk bütçeye Jandarma Umum Komutanlığının 150 milyon liraya varan bütçesini de katınca işin ehemmiyeti büsbütün artmaktadır. Ne oluyoruz arkadaşlar? Hükümet iç emniyet masraflarını neden mütemediyen arttırmaktadır? Neden İçişleri Bakanlığının ve bilhassa Emniyet Umum Müdürlüğü ile Jandarma Umum Komutanlığının giderleri durmadan yükseliyor. Ya memleketin huzur ve asayışı her yıl artan bir şekilde bozulmaktadır. Hükümetler, bunun önlemek için fazla kuvvetler kullanmak

97 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, C.12, İçtima: 3, Kırk Altıncı İnikat, (24.02.1960), s. 426.

98 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 863.

99 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 877-878.

mecburiyetini hissediyorlar, ama bir türlü asayişî temine muvaffak olamıyorlar. Yahut da bu artışın başka sebepleri vardır. Arkadaşlar milletin itimadı yerine kendi maddi kuvvetlerine dayanan rejimler, milletin itimadını kaybederek hâkimiyet ve iktidarını zorla devam ettirmek isteyen sistemler olunca, vehim ve endişelerin yarattığı ruh baskıları altında bir taratan inzibat kuvvetlerini, diğer taraftan istihbarat vasıtalarını durmadan artırmak yoluna giderler”¹⁰⁰

Böylece Güley, hükümetin, kolluk kuvvetleri bütçesini arttırmasının en temel sebebinin bunu muhalefeti susturmak olarak kullanmak istemelerinden kaynaklandığını dile getirmeye çalışmıştır.

3.1.4. Polis ve Jandarmanın Sıhhat Durumunun Mecliste Gündeme Gelmesi ve Çözüm Önerileri

26.02.1952 tarihli Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri sırasında söz alan DP Bursa Milletvekili Ağâh Erozan, polisin sağlık durumu ile ilgili önemli açıklamalarda bulunmuştur. Erozan, *“Polis, 18 saat bilafasıla devam eden vazifesi dolayısıyla fiziki otoritesinden sarf ettiği kudretin mukabilini gıda olarak alamamaktadır. Bunu bir hakikat olarak ifade etmek zorundayız. Bu sebeple maalesef ferdi bünyesinde zayıf vardır. Bunu rakamlarla ifade etmek mümkündür. Bugün Türkiye Cumhuriyeti içerisinde 6300 polis vardır. Bu 6300 polisin hakiki ve tam rakam olarak arz ediyorum, 400’ü tüberkülozdur. Nispet %7’dir. Bu büyük rakamı yüksek takdirlerinize ileride polis vazife ve teşkilat kanunlarında alacağımız esaslar için bir fikir olmak üzere arz ediyorum”¹⁰¹* ifadeleri ile polis teşkilatının yaşadığı sağlık sorunlarını rakamlarla açıklama yoluna gitmiştir. 1953 Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri sırasında söz alan CHP Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel, polisin verem hastalığı ile pençeleştğini dile getirerek şu ifadelerde bulunmuştur: *“Çok mühim bir nokta da, Türk polisinin %7’sinde verem vardır. Bu nispet çok büyüktür. Bu nispetin tamamıyla maddi refahın sağlanamamasından ve fiziki otoritesinin takviye edilmemiş olmasından ileri geldiğini düşünmek lazımdır.”¹⁰²* 1957 Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri sırasında söz alan HP Çanakkale Milletvekili Safaeddin Karanakçı, 11 bin mevcutlu emniyet kadrosu bünyesinde bir sene içerisinde 4800 memurun Heyet-i Sıhhiyeye başvurmuş olduğunu dile getirmiştir.¹⁰³ Sözlerine devam eden Karanakçı, polisler arasında baş gösteren hastalıkların başında zatürre, verem ve romatizmanın geldiğine işaret etmiştir. Tüm bunlara rağmen Emniyet mensuplarına özel bir hastanenin olmamasına vurgu yapan Karanakçı, bir an önce bu konuların ele alınması gerekliliğinin altını çizmiştir.¹⁰⁴

3.1.5. Diğer Sorunlar

25 Şubat 1952 yılı Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerinde söz alan DP Kayseri milletvekili İsmail Berkok, suç ve suçlularla mücadele kapsamında kolluk kuvvetlerinin mutlak surette motorlu araçlarla takviye edilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.¹⁰⁵

100 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, C.7, İçtima: 2, Kırk Yedinci İnikat, (27.02.1959), s. 1264.

101 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 888.

102 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.20, Toplantı: 8, Elli Birinci Birleşim, (23.02.1953), s.813.

103 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.17, İçtima: 3, Kırk Altıncı İnikat, (25.02.1957), s. 790.

104 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.17, İçtima: 3, Kırk Altıncı İnikat, (25.02.1957), s. 790.

105 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Yedinci Birleşim, (25.02.1952), s. 815.

Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü Bütçe Görüşmelerinde Polis Teşkilatının Sorunları (1939-1960)

26 Şubat 1952 Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerinde söz alan DP Bursa Milletvekili Ağâh Erozan da, polisin mutlaka motorize ekiplerle takviye olması gerekliliğini ortaya koymuştur.¹⁰⁶ Aynı oturumda söz alan CHP Yozgat Milletvekili Avni Doğan, Emniyet teşkilatının eksiklikleri noktasında önemli açıklamalarda bulunmuştur. Buna göre; polislerin birçoğu stajyer gençlerden oluşmaktadır. Bu açıdan bilgi ve beceriden yoksun bu genç polisler mesleki bilgi noktasında yetersiz bir durumdadırlar. Diğer ülkelerde polisin suçları aydınlatmada yararlandığı ileri teknolojidenden Türk polisi mahrum durumdadır. Aynı zamanda polisin nöbet ve hizmet saatleri de çok uzundur. Emniyet içerisinde çok önemli bir birim olan siyasi polisin hali de çok iç açıcı değildir. Siyasi polis, ülke bütünlüğünü tehdit eden gizli gizli güçlerle mücadele noktasında elinde yeterli derecede teknolojik vasıta yoktur. Tüm bunlar ışığında Cumhuriyet idaresi ve vatandaşın beklediği vasıflara uygun bir kolluk idaresi kurmak elzem bir durumdur. Öte yandan yeni şartlara uygun bir zabıta teşkilatının husule getirilmesi ve yeni anlayışla yetiştirilen kolluğun eskilerin yerini tam olarak alabilmesi için asgari 20 seneye ihtiyaç vardır.¹⁰⁷ 26 Şubat 1952 tarihli Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerinde konuşan DP Ankara Milletvekili Abdullah Gediklioğlu, Doğan'ın siyasi polis ile ilgili değerlendirmesine ek olarak siyasi kısımlara¹⁰⁸ bakan polislerin diğer branşlara göre daha donanımlı olması gerektiği üzerinde durarak, *"bunlar değil birkaç dil bilmek doğru dürüst kendi dillerini dahi bilmiyorlar"*¹⁰⁹ ifadeleri ile durumun vahametini ortaya koymuştur. Gediklioğlu'nun bu değerlendirmeleri, Emniyet teşkilatı mensuplarına verilen yabancı dil eğitimleri ile çalışmaktadır. Zira Ankara Polis Kolejinde daha genç yaştaki polis adaylarına İngilizce ve Farsça dil eğitimi verildiği bilinmektedir. Ancak, Gediklioğlu bu değerlendirmesini siyasi polis özelinde yaptığı için teşkilatın tamamı için geçerliliği bulunmamaktadır.¹¹⁰

1953 yılı Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerinde söz alan DP Tekirdağ Milletvekili Şevket Mocan Emniyet Teşkilatı içerisinde mühim bir yer tutan dedektiflik teşkilatı üzerine önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Buna göre dedektiflik müessesesi memnuniyet verici bir durumda değildir. Bu değerlendirmeye dayanak olarak Nazım Hikmet'in ülkeden firarını örnek gösteren Mocan, *"En canlı misal olarak Nazım Hikmet'in firarının Romanya radyosundan haber alındığını hatırlatmak ve bu firar tertibatının bu güne kadar bile zerresinin aydınlatılmamış olması her halde iftihar edilecek bir hadise değildir"* ifadeleri ile istihbarat yönünden Emniyet teşkilatının geride kaldığını ifade etmeye çalışmıştır.¹¹¹ 1953 yılı Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri sırasında söz alan CHP Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel polisin motorize ekiplerle takviyesi ve bu konuda Türk polisinin eksikliklerini dile getirdiği konuşmasında şu ifadeleri dile getirmiştir: *"New York'un 8 milyon nüfusuna mukabil 15.000 polisi vardır. Bunlar 1500 vasıta ile çalışmaktadırlar. Detroit şehrinin 2 milyon nüfusu vardır. Burada 7000 polis ve 400 vasıta mevcuttur. Bizde,*

106 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 888.

107 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 885.

108 4 Haziran 1937 günlü 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu polisin değişik alanlarda gelişmesine imkân sağlamıştır. Bu bağlamda siyasi polisin görev tanımı açık bir şekilde belirtilmiştir. Siyasi Polis: "Devletin bir bütün olarak güvenliğini ve emniyetini sağlamak ve devlet aleyhine işlenebilecek bir suç veya tehlikeyi önceden belirleyip ortadan kaldırmakla görevlidir. Genellikle bu birimlerde sivil çalışılır ve çalışacak personeller, okullarındaki başarı durumuna göre seçilir." Bkz. Gökhan Karayünlü, Cumhuriyet Dönemi Türk Polis Teşkilatı, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman, 2012, s.22

109 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.13, Toplantı: 2, Kırk Sekizinci Birleşim, (26.02.1952), s. 890.

110 BCA, 30.18.01.02.89.122.8.

111 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.20, Toplantı: 8, Elli Birinci Birleşim, (23.02.1953), s.783.

Türkiye’deki polis miktarı son alına kadro hariç 6300’dür. Yine, son alınan motorize vasıta hariç polisimiz 54 vasıta ile çalışmıştır. Eski devrin bu husustaki ihmali çok büyüktür.” Böylece, Düşünsel kendi partisi ile ilgili özeleştiride bulunmuştur. 1954 Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerinde CHP Yozgat Milletvekili Avni Doğan’ın değerlendirmelerine göz atıldığında ise polisin motorize ekiplerle takviye edildiği anlaşılmaktadır.¹¹²

Bu süreç içerisinde, 22 Şubat 1955 Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerinde söz alan DP İzmir Milletvekili Mehmet Ali Sebük, Türk polisinin elinde suçları aydınlatmada yeterli teçhizat ve teknolojinin olmadığından bahisle şu ifadeleri kullanmıştır:

“Geçen sene İsviçre’de adli polis umum müdürü ile görüşürken son üç yıl içinde kaç cinayet işlendiğini ve bu cinayetlerden kaçının faili bulunduğunu sordum. Umum müdür başını kaşıyarak isteksiz bir ifade ile bana şu cevabı verdi: Zürih’te beş cinayet vakası oldu fakat beşinin de faili meçhul kaldı. Bu durumda İsviçre adli polisinin teknik vasıtalar bakımından çok geri kaldığını sandım ve kendisine polisin ilmî ve fennî servislerini gezmek istediğimi söyledim. Beni gezdirdi; bütün polis laboratuvarlarını ve tespiti hüviyet servisini gezdim. Gördüm ki, Avrupa’da hatta Fransa’da bile bulunmayan birçok aletler, teknik cihazların mevcut olduğunu gördüm, nihayet dimağımdaki istifham işaretinin sırrını çözmeye başladım. Ve şuna vasıl oldum ki, İsviçre polisi, hâdiseler içinde yoğrulmadığı ve tecrübe görmediği için, elindeki bütün vasıtalara rağmen, faileri bulamıyor. Bir de kendi polisimizi düşündüm. Orada gördüğüm fennî vasitalardan hemen hiçbirisine malik değildi. Buna mukabil, göstermiş olduğu faaliyet meydandadır. Katillerin bulunmasında hırsızların ele geçmesinde, eroincilerin takibinde, hulâsa cemiyeti, düşmanlarını tenkil hususunda göstermiş olduğu büyük iktidar, meydandadır. Nasıl oluyor da, hiçbir fennî vasıtaya malik olmadığı halde, bu muvaffakiyete kavuşuyor. Şuna kani oldum ki, bunun iki mühim sebebi var. Bir tanesi, çok tecrübe görüyor. Çok hâdise içinde yoğruluyor. İkincisi, kendi irsî vasıflarına malik bulunuyor. Bugün fedakârlık, cesaret, azim ve vazifeye bağlılık bakımından eşsiz bir durumda bulunan polisimizi eğer yakın bir atide de fennî vasıtalarla da teçhiz edersek, dünyada birinciliği kazanacağına şüphem yoktur.”¹¹³

Sebük’ün Türk polisinin imkânsızlıklarından bahsetmiş olmasına binaen polis teşkilatının ileri teknikleri öğrenmesi için Devlet tarafından yurt dışına gönderildiği bilinmektedir. Bu duruma örnek olarak 6 Kasım 1939 tarihinde ABD polis teşkilatı ile temaslarda bulunmak ve polis mesleğindeki teknik tatbikatı öğrenmek üzere Polis Enstitüsü Müdürü Dr. Salih

112 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: IX, C.28, İçtima: 4, Kırk Sekizinci İnikat, (23.02.1954), s. 750.

113 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.5, İçtima: 1, Kırk Altıncı İnikat, (22.02.1955),s. 536; 19 Haziran 1957 yılında kabul edilen 7029 nolu kanun gereğince; sınır, kıyı ve karasularının muhafaza ve emniyetle kaçakçılığın men ve takibinde kullanılacak deniz vasıtalarının satın alınması ve mevcutlarının tamir ve islahı için Dahiliye Vekaletine 6.5 milyon TL bono çıkarmaya Maliye Vekaleti yetkili kılınmıştır. Bkz. Resmi Gazete, “Sınır, Kıyı ve Karasularının Muhafaza ve Emniyeti ile Kaçakçılığın Men ve Takibinde Kullanılacak Deniz Vasıtalarının Satın Alınması İçin Gelecek Senelere Sari Taahhütlere Girişilmesi Hakkında Kanun”, 19 Haziran 1957, 7029/9642.; Aslında olaylara hızlı müdahale edebilme, istenilen zamanda kuvvet sevk edebilme ve devriye aracılığı ile hakimiyet bölgesinde üstünlüğü ele geçirme gibi farklı sebepler, Osmanlı Devlet döneminde 1910’ların başından itibaren devletin polis teşkilatını otomobille takviye etmesini sağlamıştır. Bkz. İbrahim Yılmaz, “Osmanlı Polis Teşkilatında Otomobil”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.22, S.1, 2020, s.45.

Adil Başer'in ABD'ye gönderilmesi örnek gösterilebilir. Ancak buradan anlaşılmalıdır ki, Türk polisi ileri teknikleri öğrenmek için her ne kadar yurt dışına çıkmış olsa da, öğrendiği bu teknikleri uygulayacak teçhizattan münezzektir.¹¹⁴ Öte yandan Ankara Polis Enstitüsünde polis adaylarına yabancı uzmanlar tarafından Kriminalistik derslerinin verildiği düşünüldüğünde, aslında Türk polisinin suç ve suçluları aydınlatmada ileri teknik derslerine vakıf oldukları görülmektedir.¹¹⁵ Ayrıca uluslararası Kriminal Polis Komisyonu toplantısının 5-9 Eylül 1955 tarihleri arasında İstanbul'da yapılmasına karar verilmesi de, ileri teknik, teçhizat ve bilgi bakımından Türkiye'ye verilen kıymetin bir göstergesidir.¹¹⁶ Öte yandan suç ve suçlunun aydınlatılmasında önemli bir vazife gören Kriminalistik toplantılarına önem veren Türk Polis Teşkilatı, bu tür toplantılara katılım sağlaması için polis müdürlerini yurt dışına göndererek Türkiye'nin bu toplantılarda temsil edilmesini sağlamıştır.¹¹⁷

Sebük diğer bir mesele olarak polisin silah kullanma konusunu¹¹⁸ Meclis gündemine taşımıştır. Buna göre, Türk polisi hadiseler karşısında silah kullanmaya çekinmektedir. Sabıkalı insanlar ellerinde ateşli ve ateşsiz silahlar bulunmak suretiyle polise saldırmakta, bunun sonucunda bazı polisler yaralanmakta hatta ölmektedirler.¹¹⁹ Öyle ki, polisi yaralayanlar arasında, milletvekilleri dahi bulunmaktadır. Bu duruma örnek olarak görevli polis memurunu dövmek suçundan dokunulmazlığı kaldırılmak istenilen Kütahya Milletvekili Selahattin Kutman'ın durumu gösterilebilir.¹²⁰ Milletvekillerinin polise karşı uygulamış oldukları şiddet sadece CHP iktidarı döneminde CHP milletvekilleri tarafından yaşanmamış aynı vakıa DP döneminde DP milletvekilleri tarafından da gerçekleştirilmiştir. Bu duruma örnek olarak DP İstanbul Milletvekili Mithat Güner'in Polis Memuru İsmail Altıntaş'ı görevi başında dövmesi örnek olarak gösterilebilir. Bu kapsamda Güner'in dokunulmazlığının kaldırılmasına kadar verilmiş olmasına rağmen, Güner'in 10. Dönemde milletvekili seçilememiş olmasından dolayı hakkındaki evrak geri çekilmiştir.¹²¹

Bu bağlamda, Sebük'e göre PVSK'da polisin silah kullanma yetkisi ile ilgili maddelerde acilen değişikliğe gidilmesi şarttır. Bu durumu Amerika ve Avrupa polisi ile kıyaslayarak açıklama yoluna giden Sebük'e göre, bahse konu yerlerde polis, hasımlarının silah çekip üzerlerine gelmelerini beklememektedir. Ona göre, "*sabıkalılar, cemiyet düşmanları, polisin üzerine daha atılmak kararında iken kurşunu yiyorlar.*"¹²² Bu nedenle Sebük, polisin silah kullanma yetkisi ile ilgili kanun maddesinin bir an evvel değiştirilmesi gerekliliğini Meclis kürsünden bir kez daha dile getirmiştir. Bu süreç içerisinde 25 Şubat 1956'ya gelindiğinde bu tarihte gerçekleştirilen Dahiliye Vekaleti bütçe görüşmelerinde söz alan DP Diyarbakır Milletvekili Mustafa Ekinci, kişi başına düşen polis sayısı ile ilgili istatistiklere yer vererek Türkiye'nin bu konuda oldukça gerilerde olduğunun altını çizmiştir. Ekinci'ye

114 BCA, 30.18.01.02.89.106.19.; BCA, 30.18.01.02.90.29.11.

115 BCA, 30.18.01.02.90.24.5.; BCA, 30.18.01.02.92-74.19.

116 BCA, 30.18.01.02.140.72.15.; BCA, 30.18.01.02.140.76.6.

117 BCA, 30.18.01.02.146.30.14.

118 "Polis, devletin yasal ve resmi inzibat kuvveti olarak hizmet veren kolluk kuvvetlerinden olduğundan dolayı yasaların kendisine belirlediği yetkiler, haklar ve sınırlar dâhilinde zor kullanmaya başvurabilmektedirler.", Bkz. Emre Aydoğan, Polisin Zor ve Silah Kullanma Yetkisi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük, 2022, s. 39.

119 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.5, İçtima: 1, Kırk Altıncı İnikat, (22.02.1955),s. 537.

120 BCA, 30.10.00.00.5.26.17.

121 BCA, 30.10.00.00.9.53.17

122 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.5, İçtima: 1, Kırk Altıncı İnikat, (22.02.1955),s. 537.

göre, Türkiye’de polis başına düşen kişi sayısı 975 iken, Bonne’de bu sayı 157’dir.¹²³ Kişi başına düşen polis sayısı ile ilgili önemli istatistiklere yer veren diğer bir milletvekili ise HP, Çanakkale milletvekili Safaeddin Karanakçı’dır. 1957 Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerinde söz alan Karanakçı’ya göre; 1955 yılı istatistiklerine göre 5 milyon nüfuslu Paris’te 24.000 polis vardır. Buna göre polis başına düşen kişi sayısı 221’e tekabül etmektedir. 1 milyon 250 bin nüfuslu Kopenhag’da 3.354 polis bulunmaktadır. Buna göre 380 kişiye bir polis düşmektedir. 1 milyon 221 bin nüfuslu İstanbul’da ise 585 kişiye bir polis düşmektedir. Bu sayı Ankara’da 545, İzmir’de 710, Gaziantep’te ise 2776’dır.¹²⁴ Buradan anlaşılmaktadır ki, Türkiye kişi başına düşen polis sayısında oldukça geri sıralardadır.

1957 yılı Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmeleri önemli değerlendirmelere vesile olmuştur. Bu bağlamda Hürriyet Partisi Meclis Grubu adına söz alan, HP Çanakkale Milletvekili Safaeddin Karanakçı’ya göre bugün polis teşkilatı üzerinde düzeltilmesi gereken başlıca 3 konu bulunmaktadır. Bunlar; 1- Zabitanın tevhidî meselesi, 2- Kadroların yeni elemanlarla takviye edilmesi, 3- Mevcutların daha zinde ve daha bilgili bir hale getirilmesi.¹²⁵ Karanakçı’nın polis kadrolarının yeni elemanlarla takviye edilmesi gerekliliği ile ilgili söz alan Dâhiliye Vekili Namık Gedik, *“Polis kadromuzu adet bakımından yükseltmek hususunda Büyük Meclisin lütuflarını hatırlatmamaya imkân yoktur. Bu sene daha 500 kişilik bir kadro karşılığını Yüksek Meclise sunmuş bulunuyoruz. Trafik hizmetlerine konulacak 400 polis bu rakamın dışındadır”*¹²⁶ ifadeleri ile polis kadrosunun iyileştirilmesi noktasında hükümet olarak çalışma yaptıklarını dile getirmiştir. Ancak polis sayısının arttırılması konusu CHP ile DP’yi karşı karşıya getirmiştir. 1959 Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmeleri sırasında CHP Meclis grubu adına ilk sözü alan Ankara Milletvekili Avni Doğan, polis sayısının arttırılmasına karşı çıkmıştır. Doğan’a göre, arttırılan polis adedi hükümet tarafından muhalefete karşı bir koz olarak kullanılacaktır.¹²⁷

SONUÇ

1939-1960 arası Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerine bakıldığında genel itibarla polislik mesleğinin icrası sırasında yaşanan temel sıkıntılara değinildiği tespit edilmiştir. Buna göre bu temel sıkıntılar farklı başlıklar altında incelemeye alınmıştır. Bu başlıklar ise ana hatlar ile Polis Maaşlarının Yetersizliği ve Polis Karakollarının İyileştirilmesi Meselesi, Polisin Sıhhat Durumunun Mecliste Gündeme Gelmesi ve Çözüm Önerileri, Polis ve Jandarma Teşkilatının Birleştirilmesi ve Polis-Jandarma Sorumluluk Alanları Meselesi, Zabitanın Asli Görevini İcra Etmediği İddiaları ve Polis Teşkilatı Bütçelerinin Yıldan Yıla Artmasına Yönelik Ortaya Konulan Eleştiriler olarak sıralanabilir. Bu başlıkların her biri incelendiğinde ortaya çıkan tablonun pek de iç açıcı olmadığı görülmektedir. 1939-1960 arası Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerine bakıldığında genel itibarla polislik mesleğinin icrası sırasında yaşanan temel sıkıntılara değinildiği tespit edilmiştir. Buna göre bu temel sıkıntılar farklı başlıklar altında incelemeye alınmıştır. Bu başlıklar ise ana hatlar ile Polis Maaşlarının Yetersizliği ve Polis Karakollarının İyileştirilmesi Meselesi, Polisin Sıhhat Durumunun Mecliste Gündeme

123 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.10, İçtima: 2, Kırk Dördüncü İnikat, (25.02.1956), s. 703.

124 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.17, İçtima: 3, Kırk Altıncı İnikat, (25.02.1957), s. 790.

125 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.17, İçtima: 3, Kırk Altıncı İnikat, (25.02.1957), s. 789.

126 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.17, İçtima: 3, Kırk Altıncı İnikat, (25.02.1957), s. 792.

127 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, C.7, İçtima: 2, Kırk Yedinci İnikat, (27.02.1959), s. 1237.

Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü Bütçe Görüşmelerinde Polis Teşkilatının Sorunları (1939-1960)

Gelmesi ve Çözüm Önerileri, Polis ve Jandarma Teşkilatının Birleştirilmesi ve Polis-Jandarma Sorumluluk Alanları Meselesi, Zabitanın Asli Görevini İcra Etmediği İddiaları ve Polis Teşkilatı Bütçelerinin Yıldan Yıla Artmasına Yönelik Ortaya Konulan Eleştiriler olarak sıralanabilir. Bu başlıkların her biri incelendiğinde ortaya çıkan tablonun pek de iç açıcı olmadığı görülmektedir.

Bu bağlamda CHP İktidarı döneminde Emniyet Teşkilatı ilgili başlıklar altında değerlendirildiğinde, gerek Cumhuriyetin yeni kurulmuş olması ve sistemsel çalışmaların her kurumda olduğu gibi Emniyet Teşkilatında da devam ediyor olması gerekse II. Dünya Savaşı sürecinin Türkiye açısından alınan sert tedbirlerle geçmesi Emniyet teşkilatının yaşanan tüm bu gelişmelerden etkilenmesine neden olmuştur. Bu etki, Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerine de yansımıştır. Bahse konu tarihler arasında polis maaşları ve polis kadrolarının durumuna göz atıldığında pek de müspet gelişmelerin olmadığı görülmektedir. Dönem milletvekillerine göre polis bu dönemde görevi başındayken zihninde ailesini geçindirebilmek kaygısı ile baş başa kalmıştır. Polis karakolları ise polislerin sağlıklı bir şekilde görev ifasına engel binalardan ibarettir. CHP iktidarı döneminde polis karakolları gayrisihhi bir durumda bulunmaktadır. Oysaki polisin sıhhatli olması ile yapılan hizmetin başarısı doğru orantılıdır. Yine bu dönemde devlet kurumlarının eşit bir şekilde devlet hizmetlerinden yararlanmadığı görülmektedir. Nahiye Müdürlükleri binaları ısınma sorunu çekmezken, polis karakollarında görev yapan polislerin üşmesi bu duruma örnek olarak verilebilir. Bu süreçte DP iktidarı dönemine geldiğinde polis karakollarının gerek nicelik gerekse nitelik bakımından eksik olduğu milletvekilleri tarafından dile getirilmiştir. Polis maaşlarının azlığı 1950 ve sonrası Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerinde tekrardan gündeme getirilmiştir. Ancak ulaşılabilen polis maaş cetvelleri ortalamasına bakıldığında DP döneminde yıllara oranla polis maaşlarında iyileştirmeye gidildiği görülmektedir.

Polisin sıhhat durumu da bütçe görüşmelerinde en çok konuşulan konular arasında yer almaktadır. Bu konu en çok CHP iktidarı döneminde gündeme gelmiştir. Bu dönemde polisin en çok verem hastalığından mustarip olması, milletvekillerini sadece polisler için özel bir sanatoryum yapılması gerekliliği düşüncesine itmiştir. Milletvekillerinin bu düşüncede olmasının en temel sebebi ise sayıca sağlıksız polislerin kadroda hayli fazla bulunmasından ileri gelmektedir. Polisin sağlık durumunda iyileşmenin olmaması DP dönemi bütçe görüşmelerine de yansımıştır. Bu dönemde polis arasında en fazla kol gezen hastalık tüberküloz, zatürre, verem ve romatizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hastalıkların çoğu bulaşıcı ve kötü koşullarda çalışmak ile doğru orantılı hastalıklardır. Bu değerlendirmeden hareketle polisin çalışma koşulları ve bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan polis hastalıkları her iki dönemde mevcuttur ve bu başlık altında her iki dönemde de ciddi adımlar atılamamıştır. Bunun dışında polis ve jandarmanın birleştirilmesi ve polis-halk ilişkilerinin iyileştirilmesi meselesine her iki iktidarın da eğildiği ancak budan çok da verimli bir sonuç alınmadığı görülmektedir. Polisin asli görevini icra edemediği ve kanunsuz bir takım yollara başvurduğu iddiaları ise sadece iddiadan ibaret kalmıştır. İddia makamı milletvekilleri münferit olaylar üzerinden bu başlık altında bir takım değerlendirmelerde bulunmuşlar ancak dönemin Dâhiliye Vekilleri tarafından bu iddialar mesnetsiz bulunmuştur. Münferit hadiselerin yaşanması doğanın kanununa aykırı değildir ancak bahse konu münferit olayları polis teşkilatının geneline yayan ithamlarda bulunmak gerçeklerle çok da örtüşmeyen iddialar olarak değerlendirilmektedir. Emniyet Umum

Müdürlüğü bütçelerinin her yıl artış göstermesi de gerek CHP gerekse DP döneminde dikkat çeken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak polisi ilgilendiren her hadise ve gelişmenin teknolojinin ilerlemesi, değişen toplum yapısı ve büyüyen nüfus ile yakından ilgili olduğu düşünüldüğünde, bütçe artışları ile ilgili ortaya konulan değerlendirmelerin her iki dönemde de iktidar-muhalefet ilişkisi içerisinde yer aldığı kanaatine varılmaktadır. Ayrıca, CHP döneminde polisin halka kötü davrandığı iddiası milletvekilleri tarafından DP dönemi Dâhiliye Vekâleti bütçe görüşmelerinde dile getirilmiştir. DP’li milletvekillerine göre polisin halka kötü davranması DP dönemi ile birlikte asgari düzeye indirilmiştir. Bahsedilen başlıklar dışında polisi alakadar eden başlıca sorunlar arasında ise polisin gerekli teknolojik teçhizata sahip olmaması, gerekli motorize ekiplerden yoksun olması ve polisin yeterli kadro sayısına sahip olmaması gelmektedir. Tüm bunlar ışığında genel bir değerlendirme yapıldığında gerek CHP gerekse DP iktidarı döneminde belli başlıklar altında tasniflenen polislerin sorunları genel itibarla her iki dönemde de aynıdır ve her iki dönemde de devam etmiştir. En çok tartışılan polis maaşları konusunda DP döneminde gerekli adımlar atıldıysa da diğer birçok sorunun CHP döneminde olduğu gibi büyük oranda devam ettiği görülmektedir. Bu da bize bahse konu dönem siyasi iktidarlarının, devletin temsili noktasında yegâne bir kurum olma özelliği taşıyan emniyet teşkilatının sorun ve sıkıntıları ile fazlasıyla ilgili olmadıklarını göstermektedir.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Belgeleri

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi

B. Resmi Yayınlar

Resmi Gazete

TBMM Tutanak Dergisi

TBMM Zabıt Ceridesi

C. Süreli Yayınlar

Akşam Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi

D. Telif Eserler

Akdeniz, Cüneyt (2021), “Polis Mecmuası (1913-1928) Yazılarına Göre Osmanlı Devleti’nde Polis Teşkilatı”, Tarih Araştırmaları Dergisi, C.40, S.69, s. 364-401.

Akkaya, Bülent(2013), “Geçmişten Günümüze Türk Polis Teşkilatında Rütbelere”, Turkish Studies, C.8, S.5, s.59-72.

Aslan, Ahmet (2020), “Osmanlı Devleti’nde Polis Teşkilatının Kurulması: Urfa Örneği (1845-1918)”, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, S.38, s.26-58.

Aydın, Kamil (2010), “Demokratik Hukuk Devlet Yönetimlerinde Toplum-Polis İlişkilerine Karşılaştırmalı Bir Bakış: İngiltere ve Türkiye, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.4, S.2, s.1-5.

Aydoğan, Emre (2022), Polisin Zor ve Silah Kullanma Yetkisi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük.

Azizoğlu, Öznur; Özyer, Kubilay (2010), “Polislerde Tükenmişlik Sendromu Üzerine Bir Ampirik Çalışma”, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, C.21, S.1, s.137-147.

Dâhiliye Vekâleti ve Emniyet Umum Müdürlüğü Bütçe Görüşmelerinde Polis Teşkilatının Sorunları (1939-1960)

- Ceylan, Serdar (2015), “Türk Polis Teşkilatının Kuruluşunun 170. Yılı ve Konya Polis Teşkilatının Kuruluşu Özel Sayısı Üzerine”, Akademik Sayfalar Dergisi, C.15, S.9, s.130.
- Derleyen: İrdem, İbrahim; Arslan, Hüseyin (2020), “Osmanlı’da ve Türkiye’de İç Güvenlik Politikaları”, İç Güvenlik Yönetimi ve Polislik, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Gök, Hacı Veli (2022), “İç Güvenlik Bağlamında I. Dönem TBMM’de Dâhiliye Vekâleti ve Bağlı Kuruluşlar Bütçe Görüşmeleri”, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, C.53, s.124-142.
- Günsüz Bülent; Erkan, Zülal; Gökçakan, Nurcan (2007), “Polislerde Tükenmişlik ve Görülen Psikolojik Belirtiler”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.16, S.2, s.283-298.
- İlgen, Nevzat (2017), Polisin Motivasyonunun Polis-Halk İlişkilerine Etkisi: Malatya-Doğanyol Örneği, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Karayünlü, Gökhan (2012), Cumhuriyet Dönemi Türk Polis Teşkilatı, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman.
- Korkmaz, Eren (2019), Polis Mecmuasına Göre Osmanlı’da Suçlar ve Adli Soruşturma (1913-1922), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Kozak, Yasin (2018), Osmanlı Devleti’nde Önleyici Polislik ve Asayiş (1908-1912), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Kozak, Yasin; Kahraman, Olcay (2020), “Sivas Vilayeti Polis Teşkilatının Kuruluşu (1885-1893), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.44, S.1, s. 151-164.
- Mil, Halil İbrahim (2014), “Türkiye’de İç Güvenlik Teşkilatları ve Özellikleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, C.5, S.11, s. 40-61.
- Öztürk, Alparslan (2007), Polis Halk İlişkisi Bağlamında Ankara İlinde Karakollarda Çalışan Rütbeli Personelin Rolü, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Seçkinler, Ali Hakan (2021), İç Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatı (1839-1938), Ankara: İKSAD Yayınları.
- Sever, Hanifi (2015), Asayiş Hizmetlerinde Görev Yapan Polis Memurlarının Risk Alma Davranışlarının İncelenmesi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Zonguldak.
- Turna, Yasin; Akdoğan, Onur (2022), “Osmanlı Polisinin Modernleşme Sürecinde Toplumsal Hayata Dâhil Edilmesi ve Davranışlarının Şekillenmesi”, Tarih ve Günce, S.10, s. 25-46.
- Van, Nurettin (2012), “II. Meşrutiyetin İlanından Sonra Polis Teşkilatının Değişimi ve Dönüşümü”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.34, s.281-294.
- Yılmaz, İbrahim (2020), “Osmanlı Polis Teşkilatında Otomobil”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.22, S.1, s. 38-48.
- Yılmaz, Seda (2015), Türkiye’de Polis-Siyaset İlişkisine Dönemsel Bir Bakış: 12 Mart 1971-12 Eylül 1980 Arası Türk Polis Teşkilatı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.